

Tri verzije priče u hrvatskim prijevodima Čiča Tomine kolibe

Bogdanović, Marijana

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:990516>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

MARIJANA BOGDANOVIĆ

DIPLOMSKI RAD

**TRI VERZIJE PRIČE U HRVATSKIM
IZDANJIMA *ČIČA TOMINE KOLIBE***

Petrinja, travanj

2017.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
Petrinja**

PREDMET: Hrvatska dječja književnost

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Marijana Bogdanović

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Tri verzije priče u hrvatskim prijevodima *Čiča Tomine kolibe*

MENTOR: prof. dr. sc. Berislav Majhut

SUMENTOR: doc. dr. sc. Sanja Lovrić Kralj

Petrinja, travanj 2017.

Sadržaj:

SAŽETAK	3
SUMMARY	4
1. UVOD	5
2. HRVATSKI PRIJEVODI ČIČA TOMINE KOLIBE	6
3. ČIČA TOMINA KOLIBA-ROMAN NA HRVATSKOM JEZIKU	8
3.1. Čiča Tomina koliba	9
3.1.1. Nestanak <i>Biblije</i>	12
3.1.2. Duševna statičnost likova i dvojaka kritika.....	15
3.1.3. Imena likova.....	17
3.2. Čiča Tomina koliba ili crn i biel	17
3.2.1. Likovi	22
3.2.2. Izmjene u sadržaju.....	26
3.3. Čiča Tomina koliba Artura Schneidera	27
4. KOLIBA STRICA TOMA	32
4.1. Izgled slikovnice	32
4.2. Radnja i sadržaj	33
5. ČIČA TOMINA KOLIBA-KLASIK U STRIPU	40
5.1. Sadržaj i radnja	40
5.2. Likovi	43
5.3. Hrvatsko i američko izdanje	44
5.3.1. Klasik u cenzuri.....	45
5.4. Vizualna prilagodba stripa	47
6. ZAKLJUČAK	50
LITERATURA	52
IZVORI SLIKA:	53
Kratka biografska bilješka	54
Izjava o samostalnoj izradi rada	55

SAŽETAK

Roman *Uncle Tom's Cabin; or, Life among the Lowly* spisateljice Harriete Beecher-Stowe preveden je na brojne jezike te hrvatski jezik nije iznimka. No, prevođenje ovoga romana na hrvatski jezik ima vrlo zanimljiv aspekt. Naime, u Hrvatskoj su izdana tri različita prijevoda romana *Čiča Tomina koliba*, a pored toga i slikovnica *Koliba strica Toma* te strip *Čiča Tomina koliba* izdan u nizu *Klasici u stripu*. U prvome poglavlju rada prikazan je popis publikacija *Čiča Tomine kolibe*.

Drugo poglavlje obuhvaća usporedbu triju prijevoda *Čiča Tomine kolibe* koji su izdani kao zasebne knjige (romani). Navedena usporedba obuhvaća analizu i usporedbu izdanja: *Čiča Tomina koliba ili crn i biel: slike iz života sjevero američkih robova* izdan u Varaždinu na početku dvadesetoga stoljeća, *Čiča Tomina koliba: Pripovijetka iz života crnaca u Sjevernoj Americi prije ukinuća robijaštva* koji je preveo Artur Schneider te *Čiča Tomina koliba*, najopsežniji hrvatski prijevod romana koji je preveo Zorislav Dukat.

U trećem je poglavlju prikazana analiza slikovnice *Koliba strica Toma* te su istaknute sličnosti slikovnice s prvim prijevodom romana *Čiča Tomina koliba ili crn i biel*.

Četvrto poglavlje obuhvaća analizu stripa *Čiča Tomina koliba* izdan 1984. godine te usporedbu istoga s američkim izdanjem stripa *Uncle Tom's Cabin*. Hrvatsko i američko izdanje stripa sadrže gotovo isti tekst. U hrvatskom se izdanju, dakako, radi o prijevodu teksta s engleskoga jezika, a razlike između navedena dva izdanja su prvotno neprimjetne. No, detaljnijom usporedbom je vidljivo da se te razlike uglavnom svode na religijsku tematiku. Stoga je prikazana analiza dijelova koji su u hrvatskom izdanju izostavljena, kao i razlika između ilustracija američkog i hrvatskog izdanja.

Ključne riječi: *Čiča Tomina koliba, hrvatska književna izdanja, roman, slikovnica, strip*

SUMMARY

The novel *Uncle Tom's Cabin; or Life among the Lowly*, written by Harriette Beecher-Stowe, has been translated to many languages, and the Croatian language is no exception. But the translation of this novel to Croatian has a very interesting aspect. Namely, there were three different translations of the novel published in Croatia, and in addition, a picture book titled *Koliba strica Toma*, and a comic book titled *Čiča Tomina koliba*, which was published in the series *Klasicci u stripu*. The first chapter of this paper contains a list of publications of *Čiča Tomina koliba*.

The second chapter contains a comparison of the translations of *Čiča Tomina koliba* published as novels. The mentioned comparison includes the analysis and comparison of the editions: *Čiča Tomina koliba ili crn i biel: slike iz života sjevero američkih robova* published in Varaždin at the beginning of the twentieth century, *Čiča Tomina koliba: Pripovijetka iz života crnaca u Sjevernoj Americi prije ukinuća robijaštva* translated by Artur Schneider, and *Čiča Tomina koliba*, the most comprehensive Croatian translation which was translated by Zorislav Dukat.

The third chapter includes the analysis of the picture book *Koliba strica Toma*, and its similarities to the first translation of the novel, *Čiča Tomina koliba ili crn i biel*, are pointed out.

The fourth chapter includes the analysis of the comic book *Čiča Tomina koliba*, as its comparison to the American edition of the comic book, *Uncle Tom's Cabin*. The Croatian and the American edition contain almost the same text. In the Croatian edition the text is, of course, a translation from English, and the difference between the two editions are at first imperceptible. But, through more detailed analysis, it becomes clear that those differences are based on Religious themes. Consequently, an analysis of the parts that were left out in the Croatian edition is displayed, as the difference of the illustrations used in the American and the Croatian edition.

Key words: Uncle Tom's Cabin, Croatian literary translations, novel, picture book, comic book

1. UVOD

Roman *Uncle Tom's Cabin or Life Among the Lowly* spisateljice Harriette Beecher-Stowe klasik je američke književnosti. Roman je prvobitno izdavan u dijelovima kao prilog u časopisu „*National Era*“ u deset nastavaka te je sljedeće godine izdan kao cjelovito djelo u dva sveska, podijeljen na četrdeset i četiri poglavlja. Ovaj literarni poziv na aktivno djelovanje protiv robovlasništva često se smatra jednim od pokretača Gradanskoga rata u Sjedinjenim Američkim Državama. Neovisno o tome je li takva tvrdnja opravdana ili ne, *Uncle Tom's Cabin* postao je vodeća slika pobune protiv robovlasništva. (Narančić Kovač i Milković, 2010)

Prema navodima iz članka *Hrvatski prijevodi Čiča Tomine Kolibe* (Narančić Kovač i Milković, 2010), i europski su čitatelji ubrzo došli u doticaj s ovim romanom. Naime, već su se 1853. godine pojavili prijevodi na njemačkom jeziku te englesko izdanje romana uz napomene na talijanskom za čitatelje koji uče engleski u Italiji. Hrvatski su čitatelji, prema napomeni iz *Nevena* roman *Uncle Tom's Cabin* čitali i prije prvoga prijevoda na hrvatski jezik, što je bilo neophodno. Naime, u *Nevenu* 1853. godine izdan je slobodni prijevod u obliku priče pod naslovom *Harrisova obitelj* uz najavu daljnjih nastavaka do kojih u *Nevenu* nikada nije ni došlo. Hrvatski su čitatelji na prijevod romana čekali do početka dvadesetoga stoljeća kada izlazi prva skraćena verzija romana. Uslijedilo je još jedno skraćeno izdanje 1920. godine te nova naklada istoga 1930. godine. Opsežniji prijevod na hrvatskome jeziku nije se pojavio sve do 1957. godine, a taj se prijevod Zorislava Dukata u hrvatskoj književnosti koristi i danas. U međuvremenu su se pojavile dvije prerade *Uncle Tom's Cabina*, prilagođene za mlađe čitatelje. Jedna od njih je strip *Čiča Tomina koliba* iz 1987. godine, a druga je slikovnica *Koliba strica Toma*.

2. HRVATSKI PRIJEVODI ČIČA TOMINE KOLIBE

Roman *Uncle Tom's Cabin* hrvatskim je čitateljima bio poznat prije nego su se pojavili prvi prijevodi na hrvatskome jeziku. U članku *Hrvatski prijevodi Čiča Tomine kolibe* Smiljane Narančić Kovač i Ivane Milković (2010) izloženo je istraživanje o izvornosti hrvatskih prijevoda navedenoga romana, a autorice u članku iznose i sljedeći popis hrvatskih prijevoda romana:

- *Čiča Tomina koliba ili crn i bel: Slike iz života sjevero američkih robova*. Prema izvorniku spisateljice Beecher-Stowe preradio za hrvatsku mladež H. D. Varaždin: Tisak i naklada J. B. Stiflera, [1900]
- *Čiča Tomina koliba: Pripovijetka iz života crnaca u Sjevernoj Americi prije ukinuća robijaštva*. Sa 4 slika u bojama Dragutina Šimuneka. Zagreb: Naklada Knjižare Mirka Breyera, [1914]
- *Čiča Tomina koliba: Pripovijetka iz života crnaca u Sjevernoj Americi prije ukinuća robijaštva*. Preveo Dr. Artur Schneider. Sa slikama Ljube Babića. Zagreb: Naklada Knjižare Mirka Breyera, [1920]
- *Koliba strica Toma*. Zagreb: Naklada St. Kugli, [1916-1922]
- *Čiča Tomina koliba*. Prev. Zorislav Dukat. Zagreb: Mladost, osam izdanja od 1957. do 1981.,
- *Čiča Tomina koliba*. Prev. Vjera Vlastelica, ilustrator Nikola Mitrović. Zagreb: Stvarnost, 1984.,
- *Čiča Tomina koliba*. Prev. Zorislav Dukat. Zagreb: Mosta, 1994.,
- *Čiča Tomina koliba*. Prev. Zorislav Dukat. Zagreb: Global media d.o.o., 2004.¹

Navedeni popis otvara novu problematiku jer se na popisu ne nalaze isključivo romani. Naime, sukladno prethodnome popisu i provedenoj analizi, hrvatske inačice *Čiča Tomine kolibe* moguće je podijeliti u tri skupine. U prvu se skupinu ubrajaju

¹ Popis preuzet iz članka *Hrvatski prijevodi Čiča Tomine kolibe* (Narančić Kovač i Milković, 2010, str. 203 i 204)

opsežni i cjeloviti prijevodi tiskani kao zasebne knjige, odnosno romani. Ova skupina obuhvaća izdanje Tiska i naklede J. B. Stiflera, oba izdanja Naklade Knjižare Mirka Brejera te sva izdanja tiskana prema prijevodu Zorislava Dukata.

Preostala dva izdanja ne pripadaju prethodnoj skupini, već se ističu kao potpuno zasebne inačica *Čiča Tomine kolibe*. Prva je inačica slikovnica *Koliba strica Toma* naklade Kugli, a druga strip *Čiča Tomina koliba* iz serije *Klasici u stripu*.

Sukladno ovoj podjeli hrvatskih prijevoda neophodna je analiza istih kao triju zasebnih verzija iste priče na hrvatskome jeziku.

3. ČIČA TOMINA KOLIBA-ROMAN NA HRVATSKOM JEZIKU

Roman spisateljice Harriet Beecher-Stowe Uncle Tom's Cabin prvi je američki bestseller, čiji je broj prodanih kopija u godini izdavanja nadmašila samo Biblija. Roman je autorica prvobitno objavljivala 1851. godine tijekom deset mjeseci u tjednim nastavcima u časopisu „National Era“ koji se zalagao za ukidanje ropstva. Već je sljedeće godine cjeloviti roman objavljen u dva sveska. Priča je podijeljena na četrdeset i četiri poglavlja, a u dodatnom četrdeset i petom poglavlju *Concluding remarks* spisateljica prikazuje poruku djela te napomene o stvarnim izvorima korištenim u romanu. (Narančić Kovač i Milković, 2010)

Već 1853. godine u časopisu *Neven* se pojavila najava vezana za prijevod dijelova ovoga romana: *Roman „Uncle Tom's Cabin“ preveden je malo ne u sve europske jezike, zato ćemo i mi nekoliko lepših komadah u Nevenu priobćiti, kad se kod nas nemože naći čovjek, koji bi ga svega preveo, pa napose izdao.* (Anon., 1853, str 28)

U sljedećem broju *Nevena* objavljen je sažeti ulomak iz romana pod naslovom *Harris-ova obitelj (Iz Uncle Tom's Cabin-a)*. No, u narednim se brojevima ovaj roman više ne spominje. Prema autoricama članka *Hrvatski prijevodi Čiča Tomine kolibe*, uzrok tome je izbjivanje prevoditelja. Naime, autorice navode kako je najvjerojatniji prevoditelj ulomka Ivan Filipović te da se prestanak prevođenja drugih ulomaka može povezati s njegovim zatočeništvom uslijed objavljivanja pjesme koja je od strane Vlasti shvaćena kao izravna kritika i poziv na pobunu.

No, unatoč tvrdnjama iz *Hrvatskih prijevoda Čiča Tomine kolibe*, postoji velika vjerojatnost da je tematika ulomka bila presudna za namjeru objavljivanja drugih ulomaka te romana.

Povijesno-političko razdoblje neoapsolutizma, kod nas poznato i pod nazivom Bachov apsolutizam, ne može se smatrati najboljim vremenom za izdavanje teksta koji propagira i zagovara borbu za slobodom i samostalnošću o kojoj Gjurro Harris govori u priči:

„Moj gospodar! Pa tko ga je napravio mojim gospodarom? O tom ja već dugo mislim. Ima li on kakvo pravo mene posjedovati? Ja sam čovjek, kao i on; dapače ja sam bolji čovjek nego on; ja se bolje razumem u svoj posao nego on; ja sam bolji gospodar nego on; ja lepše pišem nego on. – A to sam sve svojom mukom naučio, pa mu nemoram zato zahvalan biti, jer sam sve to uzperkos svim zaprekam i proti njegovoj volji naučio. – Kakvo on dakle ima pravo tovariti na me posao kao na magarca kavoga?“

(Anon., 1857, str. 40)

S obzirom na povijesno-političke odnose u kojima se Hrvatska nalazila u vrijeme izdavanja prijevoda u *Nevenu*, objavljivanje ovakvoga teksta moglo je imati velik utjecaj na čitatelje koji bi se, da je došlo do daljnjih nastavaka prijevoda, mogli identificirati s likovima u tekstu. Moguće je, dakle, da je do prestanka objavljivanja prijevoda došlo na osnovu moguće interpretacije teksta kao svojevrsnog poziva na osamostaljenje.

3.1. Čiča Tomina koliba

Tek u drugoj polovici dvadesetoga stoljeća, točnije 1957., izdan je najopsežniji i gotovo potpuni prijevod romana *Uncle Tom's cabin* na hrvatskom jeziku pod naslovom *Čiča Tomina koliba*. Prijevod Zorislava Dukata izdan je u Zagrebu u nakladi Stvarnost te obuhvaća četrdeset i četiri poglavlja.

Naslovi poglavlja u Dukatovom prijevodu romana uglavnom su vjerni prijevodi iz izvornika s izuzetkom šest poglavlja čiji su naslovi izmijenjeni:

- (Chapter VIII) *Eliza's Escape*- (Osmo poglavlje) *Tri jednaka*,
- (Chapter XXV) *The Little Evangelist*- (Dvadeset peto poglavlje) *Pouka djeteta*,
- (Chapter XXVII) „*This Is the Last of Earth*“- (Dvadeset sedmo poglavlje) *Prazan svijet*,
- (Chapter XXVIII) *Reunion*- (Dvadeset osmo poglavlje) *Smrt St. Clarea*,
- (Chapter XXXI) *The Middle Passage*- (Trideset prvo poglavlje) *Putovanje*,

- (Chapter XXXII) *Dark Places*- (Trideset drugo poglavlje) *Dolazak na plantažu*.

Do promjena u naslovima dvadeset petog, dvadeset sedmog i dvadeset osmog poglavlja, s velikom je vjerojatnošću došlo na temelju ideološke prilagodbe u razdoblju socijalizma. Naime, naslov dvadeset petog poglavlja *The Little Evangelist* (hrv. *Mali evanđelist*) predstavlja izravnu asocijaciju na sadržaj Biblije, što je u Dukatovom prijevodu sustavno izostavljano. Umjesto takvoga prijevoda, korišteni naslov *Pouka djeteta* u određenoj mjeri odgovara naslovu izvornika, a pri tome je u potpunosti izbjegnuta asocijacija na Bibliju. Izmjena naslova dvadeset osmoga poglavlja *Reunion* (hrv. *Ponovni sastanak*) zamijenjen je opisnim naslovom *Smrt St. Clarea*. Do ove je izmjene došlo na osnovu prilagodbe sadržaja romana, odnosno sadržaja poglavlja iz kojeg su izostavljene reference na *nebeski život*. Kao naslov dvadeset i sedmoga poglavlja u izvorniku korištene su posljednje riječi šestog američkog predsjednika Johna Quincyja Adamsa: „This Is the Last of Earth“. Upravo iznimna filozofska dubina i velik spektar mogućih interpretacija i shvaćanja mogući su razlozi za izmjenu u hrvatskome prijevodu. Hrvatski naslov *Prazan svijet* prikladnija je verzija nego izravan prijevod naslova u izvorniku („*Ovo je posljednje od Zemlje/ovoga svijeta*“). Naime, moguća interpretacija takvoga naslova obuhvaćala bi mogućnost postojanja nekog drugog svijeta, što je, s obzirom na socijalno-političke okolnosti bilo neprihvatljivo. S druge strane naslov *Prazan svijet* pruža iznimno malen broj mogućih interpretacija te se uglavnom može asociirati sa St. Clareovim gubitkom (Evinom smrću).

Izmjena u naslovu osmoga poglavlja vrlo je zanimljiv slučaj. Naime, naslov ovoga poglavlja u izvorniku (*Eliza's Escape*), sam po sebi ne pruža nikakvu ideološku problematiku. No, s obzirom da se sadržaj poglavlja bazira na dogovoru između Haleyja i dvojice lovaca na robove (Marksa i Toma Lokera), izmjena naslova ima smisla. S druge se strane izmjenom naslova pažnja čitatelja odvlači od Elizinog čudesnog bijega preko rijeke. Time se prilično umanjuje važnost toga događaja. Naslov u izvorniku ukazuje na činjenicu koliki je utjecaj Elizin prelazak preko rijeke imao na Haleyja upravo zbog svoje čudesne prirode. Hrvatski naslov *Tri jednaka se*

jednostavno bazira na činjenici da Haley ne želi odustati od *svoje robe* te na osnovu toga sklapa dogovor s dvojicom lovaca na robove.

Naslov trideset i prvoga poglavlja *The Middle Passage* bilo bi teško doslovno prevesti na hrvatski jezik. Točnije, doslovni prijevod (*srednji put*) nije problematičan. No, s obzirom da se kod izvornoga naslova radi o nazivu za pomorsku rutu kojom su crnci iz Afrike prevažani na prostor Sjeverne i Južne Amerike, prijevod na hrvatski jezik bi trebao glasiti *Srednja ruta*. No, taj naziv bez dodatnoga objašnjenja gubi na značaju za sve one koji nisu upoznati sa složenim postupkom trgovanja robovima i prekooceanskim rutama koje su trgovci koristili. Harriet Beecher-Stowe je koristila ovaj naziv zbog njegove simboličnosti. Naime, američko je stanovništvo u to vrijeme bilo u velikoj mjeri upoznato s tim nazivom te je za njih taj naziv imao namijenjeni značaj. Navedeno poglavlje opisuje putovanje grupe robova, među kojima su Emelina i Tom, na Legreeovu plantažu na kojoj ih očekuje nepoznata sudbina. U nastojanju da izazove suosjećanje čitatelja, ne samo za Toma, već i za robove koji su se nalazili u sličnim okolnostima na svojem putovanju iz Afrike, spisateljica je smisleno odabrala upravo takav naziv. Hrvatski naslov ovoga poglavlja (*Putovanje*) ne obiluje dubljim značajem te je samo jednostavan opis sadržaja poglavlja.

Trideset drugo poglavlje je u izvorniku naslovljeno *Dark places*, u hrvatskom je prijevodu naslovljeno kao *Dolazak na plantažu*, što je ponovno jednostavan naslov koji se odnosi izravno na radnju poglavlja. Iako se na prvi pogled ne može prepoznati opravdan razlog za promjenu ovoga naslova, neupitno je da se ponovno radi o prilagodbi temeljenoj na ideološkoj razini. Sintagma *dark places* doslovno prevedena na hrvatski jezik bi značila *mračna mjesta*, a takav bi naslov zvučao sveopće nespretno i netočno. No, izvorni naslov nije izabran isključivo radi melankoličnoga prizvuka koji ta sintagma sadrži. Naime, sintagma je preuzeta iz Biblije iz psalma 74: (eng.) „*The dark places of the earth are full of the habitations of cruelty.*“² (hrv.: „(...) *jer svi su zakuci zemlje puni tmina i nasilja.*“³). Ponovno, kao i u naslovu dvadeset i petoga poglavlja, uklonjena je svaka poveznica s Biblijom te je korišten izmijenjeni naslov.

² <https://www.gutenberg.org/files/203/203-h/203-h.htm#link2HCH0032>

³ Biblija; Psalm 74:20

3.1.1. Nestanak *Biblije*

Autorica knjige *Post-Socialist Translation Practices* Nike K. Pokorn (2014), u poglavlju *Adapted literature for adults* navodi kraj poglavlja *Rezultati* kao jednu od prilagodbi koje se ističu u gotovo svim prijevodima (na području nekadašnje SFRJ) koji datiraju iz razdoblja nakon Drugog svjetskog rata. (Pokorn, 2014)

Primjer koji Nike Pokorn koristi vrlo je upečatljiv, a odnosi se na trenutak u kojem George Shelby pažnju oslobođenih robova usmjerava na natpis na čiča Tominoj kolibi:

„So, when you rejoice in your freedom, think that you owe it to that good old soul, and pay it back in kindness to his wife and children. Think of your freedom, every time you see UNCLE TOM'S CABIN; and let it be a memorial to put you all in mind to follow in his steps, and be as honest and faithful and Christian as he was.“

(Stowe, 1852, str 310-311)

Isti ulomak je u Dukatovom prijevodu prilagođen te George ne spominje Tominu dobrotu niti kršćansku narav:

„Stoga kad se budete radovali vašoj slobodi, pomislite da je dugujete tom dobrom starom čovjeku i odužite se za to njegovoj ženi i djeci. Pomislite na vašu slobodu svaki put kad vidite ČIČA TOMINU KOLIBU, i neka vam ona bude spomenik.“

(Stowe, 1978, str 424)

Iako je prilagodba u prethodnom primjeru vrlo zanimljiva jer je izostavljena temeljna pouka koja bi trebala nadahnuti čitatelja, na brojnim je mjestima u Dukatovom prijevodu došlo do ideoloških prilagodbi koje su vezane za razne aspekte kršćanstva. S druge su strane brojni dijelovi vezani za kršćanstvo i vjeru u potpunosti prevedeni.

Kao što je u prethodnom poglavlju spomenuto, iz Dukatovog su prijevoda uklonjene gotovo sve reference na Bibliju. No, ideološka prilagodba Dukatovoga prijevoda nije ograničena isključivo na biblijske tekstove, točnije kratke citate, već

obuhvaća i druge navode koji se pojavljuju kao dodatak u nekim poglavljima neposredno ispod naslova.

Harriet Beecher-Stowe ispod naslova dvanaest poglavlja (12., 14., 26., 31., 32., 33., 34., 35., 37., 38., 39. i 40. poglavlja) u izvorniku navodi citate koji su nalik uvertiri tih poglavlja. Neki su od citata preuzeti iz Biblije, a drugi iz djela velikih ličnosti američke i europske povijesti (Georgea Gordona Byrona (Lord Byron), Thomasa Moorea, Johna Philpota Currana (citat iz govora), Williama Cullena Bryanta te posljednje riječi šestog američkog predsjednika Johna Quincyja Adamsa).⁴

U prethodnom je poglavlju naveden dio psalma koji je služio i kao inspiracija i izvor za naslov poglavlja *Dark places*. Tekst toga psalma se u izvorniku nalazi ispod naslova poglavlja, kao što je slučaj kod ostalih spomenutih poglavlja.

Navodi iz Biblije koje spisateljica koristi, kao i prethodno navedeni, dijelovi su ili potpuni tekstovi pojedinih redaka:

*„In Ramah there was a voice heard,—weeping, and lamentation, and great mourning; Rachel weeping for her children, and would not be comforted.“*⁵

(Chapter XXII)

„Glas u Rami ču se-plać i jauk mnogi: to za djecom Rahela tuži-neutješna što ih nema“

(Evandjelje po Mateju, 2:18)

Društveno-političke okolnosti uzrokovale su izostavljanje gotovo svih prethodno spomenutih citata. Zanimljiva je činjenica da je, bez obzira na sustavno izostavljanje citata u navedenim poglavljima, jedan citat ipak preveden te kao takav tiskan u svim izdanjima Dukatovoga prijevoda. Riječ je o retku preuzetom iz *Evandjelja po Mateju* (Matej, 2:18). Uopće je začuđujuće što je ovaj citat pošteđen ideološke cenzure. Također je zanimljivo da Dukat ne koristi odgovarajuće retke iz Biblije, već sam prevodi tekst: *U Rami se začuje glas-plać i lelek i velika žalost. Rahela je oplakivala*

⁴ <https://www.gutenberg.org/files/203/203-h/203-h.htm>

⁵ <https://www.gutenberg.org/files/203/203-h/203-h.htm>

svoju djecu i nije se mogla utješiti⁶. (Matej, 2:18: *Glas u Rami ču se-plać i jauk mnogi: to za djecom Rahela tuži-neutješna što ih nema*).

Moguće je da je Zorislav Dukat u svoj prijevod uključio i navedene citate ne zadajući puno pažnje njihovim izvorima. Naime, u izvorniku je samo u nekoliko citata naveden izvor. Stoga postoji mogućnost da su oni iz prijevoda naknadno izostavljeni te da je navedeni citat promakao pažnji urednika.

Konstantno izbjegavanje spominjanja Biblije se u Dukatovom prijevodu nastavlja kroz cjelokupan tekst, ali ne u potpunosti. Primjerice, u dvanaestom poglavlju (*U kojem roba dolazi u nezgodno duševno raspoloženje*) gospodin Wilson Georgeu Harrisu citira iz Biblije:

„Ne, ne, George! Ne tako. To su ružne riječi, protive se Svetom pismu. Vi ste, George, imali zla gospodara... zbilja je bio takav... on se ne ponaša kako valja... i ne kanim da ga branim. Ali vi znate kako je anđeo zapovjedio Hagari da se vrati svojoj gospodarici, i da se podvrgne njezinoj volji. I apostol je poslao Onesima natrag njegovu gospodaru.“

(Stowe, 1978, str. 118)

Ovaj je prigovor gospodina Wilsona vjerno preuzet iz izvornika, a razlog tomu se najvjerojatnije nalazi u odgovoru koji je George dao na Wilsonovu argumentaciju:

„Molim vas, nemojte mi sada citirati Bibliju, gospodine Wilsone- reče George, komu iz oka sine iskra- činim li krivo ako tražim svoju slobodu?“

(Stowe, 1978, str. 118)

Kroz navedeni tijek razgovora gospodina Wilsona i Georgea Harrisa vrlo je jednostavno doći do zaključka da *Biblija nije u pravu*. Stoga je vjerojatno da je iz toga razloga Wilsonov prigovor vjerno preuzet. S druge strane je iz odgovora koji mu daje George Harris izostavljeno nekoliko rečenica koje u izvorniku prikazuju njegovu namjeru da postane kršćanin:

„Don't quote Bible at me that way, Mr. Wilson,“ said George, with a flashing eye, „don't! for my wife is a Christian, and I mean to be, if ever I get to where I

⁶ H. Beecher-Stowe, *Čiča Tomina koliba* (1957)

can; but to quote Bible to a fellow in my circumstances, is enough to make him give it up altogether. I appeal to God Almighty;—I'm willing to go with the case to Him, and ask Him if I do wrong to seek my freedom.“

(Stowe, 1852, str. 159)

George u prethodnom citatu govori gospodinu Wilsonu da mu ne citira iz Biblije jer je njegova žena kršćanka, a on to namjerava postati te da je citiranje Biblije čovjeku u njegovim okolnostima dovoljno da odustane od svoje namjere. George također navodi kako je spreman doći pred Boga i pitati ga je li pogrešno što traži svoju slobodu.

Kod ovog se razgovora između Georgea Harrisa i gospodina Wilsona ne radi o jedinstvenom slučaju djelomične prilagodbe teksta. Naime, kroz cijeli su roman prilagođeni samo određeni dijelovi, dok su drugi vjerno preuzeti.

3.1.2. Duševna statičnost likova i dvojaka kritika

Kao što je u prethodnom poglavlju spomenuto, neki su dijelovi teksta vezani za vjerska stajališta likova vjerno preuzeta, dok su drugi izostavljeni ili izmijenjeni. Ovdje se radi o svojevrsnoj *duševnoj statičnosti likova*. Naime, usporedbom teksta izvornika i Dukatovoga prijevoda vrlo je jednostavno zaključiti da su izostavljeni i izmijenjeni dijelovi teksta vezani uglavnom samo za određene likove. Jedan od tih likova je George Harris. Svi ulomci u kojima on ili drugi likovi (St. Clare, Prue) izražavaju namjeru da postanu kršćani ili u kojima pokazuju da su to i postali, su izmijenjeni ili potpuno izostavljeni. Isto se dogodilo i sa svim ulomcima u kojima neki od likova pokušava pobuditi kršćansko vjerovanje u drugih. Tako je izostavljen velik dio razgovora između Toma i Prue u kojem joj Tom govori koliko ju Isus ljubi:

"I wish," said Tom, looking at her earnestly,—"I wish I could persuade you to leave off drinking. Don't you know it will be the ruin of ye, body and soul?"
"I knows I'm gwine to torment," said the woman, sullenly. "Ye don't need to tell me that ar. I 's ugly, I 's wicked,—I 's gwine straight to torment. O, Lord! I wish I 's thar!"
Tom shuddered at these frightful words, spoken with a sullen, impassioned earnestness.

"O, Lord have mercy on ye! poor crittur. Han't ye never heard of Jesus Christ?"
 "Jesus Christ,—who's he?"
 "Why, he's the Lord," said Tom.
 "I think I've hearn tell o' the Lord, and the judgment and torment. I've heard o' that."
 "But didn't anybody ever tell you of the Lord Jesus, that loved us poor sinners, and died for us?"
 "Don't know nothin' 'bout that," said the woman; "nobody han't never loved me, since my old man died."
 "Where was you raised?" said Tom.

(Stowe, 1852, str. 131-132)

Od navedenoga razgovora u izvorniku, u Dukatovom je prijevodu naveden samo jedan dio:

„Želio bih- nastavi Tom gledajući ozbiljno u nju- želio bih da vas nagovorim da se okanite pića. Zar ne znate da će vam piće upropastiti dušu i tijelo?
 -Znam- reče žena mrko.- Ne treba da mi govorite. To je ružno, to je zlo, moj put vodi ravno u vječne muke. Oh, Bože! Bolje bi bilo da sam već tamo.
 -Gdje ste odrasli?- upita Tom.“

(Stowe, 1978, str 224)

U izvorniku se kod Prue, tijekom razgovora s Tomom pojavljuje želja za promjenom, što njezinu naknadnu smrt čini još tragičnijom. U Dukatovom prijevodu, kao što je vidljivo iz prethodnog ulomka, nedostaje Tomovo nastojanje da uvjeri Prue o Isusovoj ljubavi prema *njima jadnim grešnicima*.

S druge strane, u Dukatovom je prijevodu činjenica da su neki likovi kršćani neupitna te se njihovi vjerski stavovi iznose u istoj mjeri kao i u izvorniku (Tom i Eliza).

Kriterij ideološke prilagodbe samo određenih dijelova je vrlo jednostavan, a odnosi se na sudbine likova i njihove karaktere. Izostavljeni i prilagođeni dijelovi u Dukatovom prijevodu se uglavnom odnose na „dobre“ likove čiji su životi okončani (St. Clare, Eva i Prue), a izuzetak je Tom čija je vjera ostala neupitna do samoga kraja te je iz toga čitateljima moguće zaključiti kako se jednostavno trebao odreći svojih stavova, što bi ga spasilo. Na taj je način Dukatov prijevod prilagođen kako bi postao svojevrsna kritika na račun religije.

Vjerno preuzeti, odnosno prevedeni dijelovi odnose se na likove koji su u izvorniku korišteni u prikazivanju nepravde robovlasničkoga društva (npr. Legree i Haley). U Dukatovom prijevodu, s obzirom na razdoblje u kojem je prijevod izdan, isti su likovi predstavljali kritiku kapitalističkoga društva.

Na koncu je najbolju sudbinu imao George Harris, koji je postigao svoj cilj- slobodu. U Dukatovom su prijevodu njegovi stavovi i odnosi prema vjeri ostali nepromijenjeni, što je upotrijebljeno kao primjer u kojem je sloboda najuzvišeniji cilj koji je moguće ostvariti ustrajnošću, što je misao vodilja socijalističkoga društva.

Navedene promjene iznjedrile su roman koji je bilo moguće koristiti kao prikaz svega što je, za socijalistički režim, bilo loše u tzv. *Zapadnim zemljama*, a prvenstveno Americi.

3.1.3. Imena likova

Razlike između izvornika i Dukatovog prijevoda nalaze se i u imenima likova koja su u određenoj mjeri pohrvaćena (npr. Ophelia-Ofelija). Iako su razlike minimalne, one dodatno potkrepljuju činjenicu da je tijekom prevođenja dolazilo do prilagodbi sadržaja.

S obzirom da je Dukatov prijevod najopširniji hrvatski prijevod *Čiča Tomine kolibe*, hrvatskim čitateljima razlike između izvornika i ovoga prijevoda nisu niti poznate ukoliko roman nisu čitali na oba jezika.

3.2. Čiča Tomina koliba ili crn i biel

Prvi opsežni prijevod romana Uncle Tom's Cabin na hrvatskom jeziku izdan je u Varaždinu u nakladi i tiskari J. B. Stifler pod naslovom *Čiča Tomina koliba ili crn i biel: Slike iz života sjevero američkih robova*. Ovo je izdanje datirano na 1900. godinu⁷ iako je sam prijevod vjerojatno napisan nešto ranije, što je moguće zaključiti odmah na početku prvoga poglavlja: *Na iztoku države Kentucky nalazilo se na*

⁷ Majhut

početku ovoga vieka lijepo uređjeno i dosta prostrano seosko dobro. (Stowe, 1900, str 5)

U ovom je izdanju prevoditelj naveden samo inicijalima H. D., koji se najvjerojatnije odnose na Higinu Dragošića. koji je tekst, prema napomeni uz naslov, *prema izvorniku spisateljke Beecher-Stowe preradio za hrvatsku mladež*. Sukladno tome *Čiča Tomina koliba ili crn i biel* obuhvaća samo dvanaest poglavlja na ukupno 104 stranice. Fabula ovoga izdanja dosta se razlikuje od izvornoga teksta. Naime, velik dio radnje je izostavljen ili samo prepričan, dok su neka poglavlja izvornika objedinjavana pod zajedničkim naslovom. Taj je postupak u ovome izdanju korišten nekoliko puta. (Stowe, 1900)

Kod ovog je prijevoda nešto teže utvrditi koja poglavlja izvornika čine poglavlja u prijevodu jer je došlo do većih izmjena u odnosu na kronologiju događaja iz izvornika, radnje nekih poglavlja su sročene u nekoliko rečenica, a neka su poglavlja izostavljena. Iz ovog je prijevoda izostavljeno ukupno trinaest poglavlja koja se nalaze u izvorniku, pa tako i u prijevodu Zorislava Dukata (*Doživljaji i nazori gospođice Ofelije, Novi doživljaji i misli gospođice Ofelije, Topsy, U Kentuckyju, „Trava se suši-Cvijete vene“, Henrique, Zli predznaci, Pouka djeteta, Smrt, Prazan svijet, Nezaštićeni, Tržnica za robove i Putovanje*). Raspored radnji ostalih poglavlja prikazano je tablično. U tablici se s lijeve strane nalaze poglavlja iz prijevoda *Čiča Tomina koliba ili crn i biel*, a s desne su strane naslovi poglavlja iz prijevoda Zorislava Dukata koja su, naravno iz izvornoga teksta, korištena u pojedinim poglavljima (Tablica 1).

Tablica 1- Odnos poglavlja prijevoda iz 1900. i 1957. godine

1.	Robovski okovi	1.	U kojem se čitatelj upoznaje s čovjekom koji se odlikuje čovjekoljubivošću
		2.	Majka
		4.	Jedno večer u čiča Tominoj kolibi
2.	U biegu	3.	Muš i otac
3.	Nove strave	1.	U kojem se čitatelj upoznaje...
		5.	U kojem se prikazuju osjećaji žive robe kad mijenja vlasnika
		6.	Otkriće
		7.	Borba majke
4.	Lov na čovječju divljač	7.	Borba majke

5.	Kako je Toma odveden i još koješta	8.	Tri jednaka
		10.	Rob se odvodi
		12.	Osobit događaj u zakonitoj trgovini
6.	Još jedna žrtva	12.	Osobit događaj...
7.	Otmeni gospodin	11.	U kojem roba dolazi u nezgodno duševno raspoloženje
8.	Slobodni	9.	Iz kojega se vidi da je i senator čovjek
		13.	Kvekerska naseobina
		17.	Kako se slobodan čovjek brani
		37.	Sloboda
9.	Kratka sreća	14.	Evangelina
		15.	O Tominom novom gospodaru i koječemu drugom
		16.	Tomina gospodarica i njezini nazori
		28.	Smrt St. Clarea
10.	Mukotrpan patnik	32.	Dolazak na plantažu
		33.	Cassy
		34.	Povijest mješanke
		35.	Uspomene
		36.	Emelina i Cassy
		38.	Pobjeda
11.	Put do pokoja	39.	Ratna varka
		40.	Mučenik
		41.	Mladi gospodar
		42.	Istinita pripovijest o sablastima
12.	Konac	43.	Rezultati
		44.	Osloboditelj

Iz prethodne je tablice, dakle, vidljivo koja su poglavlja izvornoga romana objedinjena u pojedinim poglavljima varaždinskoga prijevoda. Na to također ukazuju i sljedeća dva ulomka preuzeta iz istoga prijevoda. Oba se ulomka nalaze u osmom poglavlju *Slobodni*. Prvi je ulomak dijalog između Marksa i Lokera prilikom potjere za odbjelim crncima:

„(...) „Ali ako se opru i uzmu pucati- šta onda?“ primijeti zamišljeno Marks.
 „Ludove“, narugao se Locker, „kako li ti to nisi zabrinut za svoju kožu? Zar li ti misliš, da ta crnačka pašcad ima toliko srčanosti, da se ozbiljno opre?““

(Stowe, 1900, str. 60)

U drugom je ulomku opisana Marksova potraga za odbjeglih crncima prilikom njihovoga ukrcavanja na brod:

„Glas, koji se je na te rieči ozvao, bio je surov i zlovoljan, i glas taj nije bio ničiji no Marksov.

„Vi ste ludov! Nisam li vam rekao, da žena malo što nije bjeloptna a momak isto tako i da okrom toga imade na desnoj ruci žig?““

(Stowe, 1900, str. 63)

Ista se dva ulomka, prevedena iz izvornika u nepromijenjenom obliku, nalaze i u Dukatovom prijevodu. Prvi ulomak se nalazi u sedamnaestom poglavlju *Kako se slobodan čovjek brani*:

„-Ali, Tome, oni mogu pucati na nas iza stijene- dobaci Marks.-To bi, znaš, za nas bilo vrlo zlo.

-Uh-odgovori Tom s prezirnim smiješkom. Uvijek misliš na svoju kožu, Markse! Nema nikakve pogibli! Crnci su ti bijedne kukavice.“

(Stowe, 1994, str. 199)

Drugi se ulomak nalazi u trideset i sedmom poglavlju *Sloboda*:

„(...) Bio je to glas gradskog činovnika, a čovjek s kojim je razgovarao, bio je naš nekadašnji prijatelj Marks, koji je u svojoj upornosti, koja mu je bila najvrednije svojstvo, došao sve do Sanduskyja da nađe žrtvu koju je htio progutati.

-Ženu ćete jedva razlikovati od bijele žene-reče Marks-a muškarac je mulat vrlo bijele puti. Na jednoj ruci ima utisnuti žig.“

(Stowe, 1994, str. 370)

Prema prethodno navedenim ulomcima je vidljivo da je u varaždinskom prijevodu *Čiča Tomine kolibe* korišteno više od jednoga poglavlja izvornika za stvaranje jedinstvenog poglavlja u knjizi. Ovaj je postupak korišten kao način prilagodbe teksta za *mladež*, ali i kao način skraćivanja teksta.

Vezano za neka od izostavljenih poglavlja (*Doživljaji i nazori gospođice Ofelije*, *Novi doživljaji i misli gospođice Ofelije*, *Topsy* i *U Kentuckyju*), u ovom je prijevodu korišteno jednostavno rješenje. Naime, umjesto ukratko prepričane radnje iz tih

poglavlja, u tekst je uvrštena napomena o vremenskom periodu koji su obuhvaćala ta poglavlja kao i sažet opis okolnosti u kojima se Tomo nalazio:

„Tjedni, mjeseci prodjoše. Toma se smatraše sretnim u svojim novim prilikama, on uživaše prema svom stanju svu slobodu i sve pogodnosti. A osobitu duševnu ugodu pružaše mu mala Evica, koja se sve više i više uz njega privijaše.“

(Stowe, 1900, str. 70)

Prethodni ulomak ne sadrži nikakve informacije o tome što se događalo u tim *tjednima i mjesecima*. U izvorniku je to razdoblje obuhvaćeno u nekoliko poglavlja te je kroz njih vidljivo Tomovo raspoloženje iako ono u tim poglavljima nigdje nije izričito definirano. S obzirom na činjenicu da je tekst varaždinskoga izdanja u odnosu na izvornik iznimno skraćeno, prethodni je ulomak neophodan način prikazivanja dugotrajnosti Tomovoga boravka u St. Clareovoj kući.

Veliki dijelovi teksta izvornika su u varaždinskom izdanju prepričani te je na osnovu toga došlo do dodatnog skraćivanja teksta i uopće radnje:

„Augustin Clare bijaše još vrlo mlad i vlasnik lijepa unosna dobra u Vermontu. Uprkos mladoj dobi bijaše u njega vrlo mnogo znanja i iskustva. Cielim svojim srcem visio je na svojoj kćerkici Evangjelina ili Eva, kako ju od milošte nazivahu (...)“.

(Stowe, 1900, str. 66)

Prethodni primjer, u kojem pripovjedač opisuje Clarea (St. Clarea) tek u nekoliko rečenica, u Dukatovom se prijevodu proteže kroz poglavlje *O Tominom novom gospodararu i koječemu drugom*. U Dukatovom je prijevodu, kao i u izvorniku, opisana St. Clareova prošlost i *koješta drugo*, a njegov karakter nešto opsežnijom spisateljičinom analizom dobiva određenu dubinu:

„U djetinjstvu se isticao izvanrednom i osobitom osjetljivošću karaktera, koja je više podsjećala na žensku nježnost, nego na običajnu tvrdoću njegova spola. No s vremenom je tu nježnost prekrila tvrda kora muževnosti, pa je samo malo tko znao kako je ta njegova osjetljivost još živa i svježja u njegovoj srži. Bio je vrlo nadaren,

no duh je njegov pokazivao više interesa za sve što je idealno i lijepo, pa ga je stoga odbijao stvarni poslovni život, kako je to obično kod idealistički raspoloženih ljudi.“

(Stowe, 1900, str. 157)

Kao što je već spomenuto, kod varaždinskoga se izdanja radi o *prilagodbi za mladež*. Sukladno tome su neki dijelovi teksta, što je vidljivo iz prethodnoga primjera, uvelike pojednostavljeni. Naime, umjesto izdašnog opisa Clareove osobnosti, prevoditelj je upotrijebio pridjev *mlad*. Odabir ovoga pridjeva se vjerojatno temelji na ustaljenosti dječjeg poimanja likova u književnosti u kojem su mladi ujedno i dobri, a stari loši.

3.2.1. Likovi

Bitna razlika u odnosu na izvornik su i sami likovi. Naime, u varaždinskom je prijevodu došlo do nekoliko izmjena vezanih za likove, a one se odnose na njihova imena, odnose s drugim likovima, sudbine te na činjenicu da je više likova iz izvornika u varaždinskom izdanju objedinjeno pod istim imenom, odnosno spojeno u jedinstven lik.

Vezano za sama imena likova, prevoditelj je uglavnom vjerno preuzimao prezimena likova (Shelby, Wilson, Legree, Marks), osim što je kod nekih došlo do minimalnih promjena na razini pisanja, odnosno u pojedinim slovima u odnosu na izvornik:

- Locker (Loker)
- Van Trop (von Trompe)
- Evangelina (Evangelina)

Također, iako su neka osobna imena likova ostala nepromijenjena (Andy, Augustin), većina je imena prilagođena ili nešto izmijenjena:

- Edward (George Shelby),
- Jelisava (Eliza),
- Gjorgje (George Harris),
- Samson Locker (Tom Loker),
- Pinehas (Phineas),

- Kassy (Cassy).

Iako je razlog prilagodbe imena vrlo jednostavan- jednostavnost čitanja/izgovaranja, zanimljiva je činjenica da je osobno ime Toma Lokera promijenjeno u ime Samson te Georgeu Shelbyju dao ime Edward. Najvjerojatniji razlog tome je što prevoditelj nije htio koristiti isto ime za dva lika. Ove su promjene uzrokovane prilagodbom za mladež. Naime, potpuna promjena imena nekoga lika je jednostavno rješenje koje olakšava čitanje te za mlade čitatelje nije zbunjujuće.

S obzirom na nedostatak velikog broja poglavlja koja uglavnom opisuju događaje koji se odvijaju u New Orleansu, postojala je mogućnost da se izostavi lik Ofelije. No, ona se u ovom prijevodu pojavljuje, ali kao Clareova nećakinja. Velika je mogućnost da je njezin lik korišten tek kao povod za Clareovo putovanje parobrodom na kojem je Eva upoznala Tomu:

„K putnikom na parobrodu bijaše jedan muž pridošao, imenom Clare. On se vraćao u svoju postojbinu u pratnji svoje šestogodišnje kćerke Evangeline i nećakinje Ofelije, koja se je bila dala uputiti, da ga sliedi na Jug, te da u domu njegovu primi upravu nad kućanstvom, pošto mu supruga neprestano bolovaoše.“

(Stowe, 1900, str. 65)

Kao što je već prethodno navedeno, postoji mogućnost da je lik Ofelije pošteđen izostavljanja kako bi njezin odlazak na Jug bio povodom Clareova putovanja. No, s druge je strane i zanimljivo što je Ofelija u varaždinskom izdanju navedena kao Clareova nećakinja, dok je u svim drugim hrvatskim prijevodima ona navedena ili kao St. Clareova sestrična ili samo kao rođakinja. Promjena Ofelijinog odnosa sa St. Clareom pridonijela je stvaranju predodžbe u kojoj je ona Evine dobi, a ne odrasla žena.

Bitnu razliku u odnosu na izvornik, a i Dukatov prijevod nalazi se u liku Haleya. Dok u izvorniku gospodin Shelby prodaje svoje robove (Tomu i Harryja) Haleyju kako bi platio dugove vjerovnicima, u varaždinskom izdanju Haley od gospodina Shelbyja utjeruje dug na osnovu njegovih zaduženja te umjesto gotovine u zamjenu traži Tomu i Harryja. U izvorniku Haley gospodinu Shelbyju otkupom njegovih robova čini *uslugu* kako bi ovaj mogao otplatiti dug, dok je u ovom

prijevodu Haley u potpunosti izopačen i loš čovjek koji koristi Shelbyjev nepovoljan položaj:

„(...) Kako je jur spomenuto, gospodin se je Shelby nalazio u novčanih neprilikah i nije više znao, kako da se obrani svojih dugova. A isti taj Haley imao je najviše tražbina od njega a osim toga nije propuštao prilike, da sve po gospodinu Shelbyju izdane zadužnice pokupi. Ta znao je, kakovo blago je taj vlastelin imao u svojem roblju i kakav će ga obilni dobitak zapasti, bude li jednom tom „trgovačkom robom“ slobodno razporedjivati mogao!“

(Stowe, 1900, str. 17-18)

U ovom je ulomku vidljivo kako je odnos između likova izmijenjen. Dok u izvorniku Haley otkupljuje robove, u varaždinskom prijevodu ih iznuđuje na osnovu obveznica. Ovakav odnos Haleyja i gospodina Shelbyja krivicu za Tomov prelazak u Haleyjevo vlasništvo prebacuje na Haleyja. U izvorniku gospodin Shelby ima mogućnost odustati od tog dogovora i prodati dio imanja ili neko drugo vlasništvo, a u varaždinskom prijevodu Haley isključivo traži robove.

U ovom je prijevodu došlo i do spajanja likova. Tako su pod imenom Legree, koji je u izvorniku posjednik nasada pamuka u Louisiani, u ovom prijevodu objedinjena tri lika iz izvornika koja se pojavljuju i u Dukatovom prijevodu. Jedan je od njih, dakako, Legree, dok su preostala dva lika najvjerojatnije odabrana na osnovu zajedničkih osobina kojima su opisana sva tri lika:

„(...) „Šta li vam ne pada na um, gospodine!“ čisto uplašen se ozove Wilson.
„Niesmo li se pogodili - -,
„Jest, mi smo se pogodili, ili bolje mi se bijasmo pogodili ali ja sam si stvar promislio. Gjorgje se sa mnom ima povratiti“.
„Ali naša pogodba?“
„Naša je pogodba glasila na stanovito vrijeme-a to je vrijeme izteklo“ hladno odpovrnu Legree.
„O tom nema sumnje!“ ublažujuć će na to Wilson. „Ali ja sam drage volje pripravan, da nadnicu povisim, ako vam se sadnja čini premalenom. Gjorgje je vrstan radnik a ja....
„Ništa, ništa“ u kratko se otrese nasadničar. „Ja njega trebam za poljske radnje“.“

(Stowe, 1900, str. 8)

Isti ovaj razgovor se, također vjerno preveden, pojavljuje i u Dukatovom prijevodu u poglavlju Majka:

„-Ali gospodine Harrise-prigovori mu tvorničar-nije li to nepromišljena odluka?
-Pa što, ako i jest? Nije li taj čovjek moje vlasništvo?
-Mi bismo bili spremni, gospodine, da mu povišimo nagradu.
-Nije u tome stvar. Ne moram ja iznajmiti ni jednoga od mojih ljudi, ako me nije volja.
-Ali, gospodine, čini se da je on osobito sposoban za taj posao.
-Može biti da jest. Ali, moram reći da nije bio osobito sposoban ni za kakav posao koji sam mu ja davao.
-Ta pomislite samo da je izumio ovaj stroj-ubaci na nesreću jedan radnik.
-O, da! Stroj, da on manje radi, zar ne? Vjerujem da je on to izmislio. To i jest nešto za crnca. Svi su oni strojevi, koji misle samo na to kako će sebe štedjeti kod posla. Ne, ne, on seli odavde!“

(Stowe, 1957, str. 16-17)

Drugi lik kojeg je Legree u varaždinskom izdanju utjelovio je Georgeov vlasnik, gospodin Harris, što je vidljivo iz prethodna dva ulomka. Sukladno tome Georgeov bijeg ne započinje u Kentuckyju, već u Louisiani, što je također jedna od izmjena u odnosu na izvornik.

Treći lik iz izvornika koji je u varaždinskom izdanju objedinjen pod imenom Legree je St. Clareov brat Alfred, koji se u ovom izdanju uopće ne spominje. No, umjesto njega, Legree je taj koji dolazi u St. Clareovu kuću i prigovara mu zbog načina na koji se odnosi prema svojim robovima:

„U kuću Clareovu dolazio pokadšto i neki rođjak, čovjek srednje dobe i brke odbijajuće vanjšine. Toma se prestravio, kad ga je prvi put opazio, jer ono lice sa mračnim, nemirnim tim pogledom bijaše mu predobro poznato. Gospodin Legree-a on to bijaše- bio je rođjak gospodje Clareove te je s velikim negodovanjem motrio, kako se s robovima na dobru mladoga vlastelina obzirno postupa.“

(Stowe, 1900, str. 70)

S obzirom da je varaždinsko izdanje *Čiča Tomine kolibe*, kako je već spomenuto, prilagodba za mlađe čitatelje, spajanje likova je uvelike pridonijelo pojednostavljenju teksta. Objedinjenje svih *loših* likova iz izvornika pod jedinstvenim imenom u varaždinskom je izdanju uzrokovalo stvaranje personifikacije zla u liku Legreea, što je mlađim čitateljima jednostavnije za shvatiti nego li pojavljivanje nekoliko likova sa sličnim karakternim osobinama. Spajanje likova je također uvelike pridonijelo skraćivanju teksta. Naime, umjesto nekoliko različitih likova koje bi bilo potrebno

predstavljati i prikladno smjestiti u tijek radnje, ovakvim je rješenjem tekst skraćen za nekoliko različitih opisa pojedinih likova.

3.2.2. Izmjene u sadržaju

S obzirom da se među izostavljenim poglavljima također nalaze i poglavlja u kojima Evangelina (odnosno Eva) boluje te na koncu umire, jednostavno je zaključiti da se njezina smrt u ovom prijevodu nije niti dogodila. Uslijed toga se Clare (St. Clare) uopće ne bi uputio u gostionicu u kojoj je smrtno ozlijeđen. No, taj je događaj bio neophodan za daljnji razvoj radnje te je umjesto tuge za kćerkom, Legree taj koji Clarea odvodi u gostionu. Na posljepku *gospođa Clareova*, nakon smrti svoga muža kao i u izvornom tekstu, prodaje sve robove, a Tomo dospijeva u Legreeovo vlasništvo te se događaji na Legreeovoj plantaži odvijaju gotovo identično kao i u izvornome tekstu. (Stowe, 1900)

U završnom se poglavlju nalazi još nekoliko manjih razlika u odnosu na izvornik, a odnose se na sudbine nekih likova. Točnije, u ovom su izdanju konačne sudbine nekih likova navedene, što u izvorniku nije slučaj:

„A naši ostali znanci? Ti ćeš se još sjećati Haleya ili Rikarda Marksa, dragi štioče? Ovo su ljudi, za koje ima jedan samo udes! Tu nije na preobrat kakvi ni pomisliti te oni ili podliježu, zemaljskoj ili vječnoj kazni. Haleya ubio neki crnac, baš u vrijeme, kada je stekao dosta imutka (...)“

(Stowe, 1900, str. 103-104)

Vezano za Evu, dalje piše:

„Kasnije se uda za muža jednakoga mišljenja te je s njime zajednički nastojavala kroz sav svoj život, da sudbinu biednih robova ublaži poboljša, gdje i kako to mogaše, te joj takodjer podje za rukom i majku svoju okrenuti na čovjekoljubnije nazore.“

(Stowe, 1900, str. 104)

Prethodno navedene izmjene u sadržaju su nastale kao plod prilagodbe djela za mladež. Te izmjene ukazuju na sudbinu jednog, u tekstu izričito *lošeg* i jednog izričito *dobrog* lika (Haleyja i Eve). Takav, dijelom bajkoviti završetak romana je vrlo zanimljiv s obzirom da je time ostvarena jedna temeljna odrednica koja se proteže kroz većinu djela namijenjenih djeci, a to je da se dobrota/dobri likovi na koncu nagrađuju, a zli/loši kažnjavaju. Uzme li se u obzir mogućnost da je prevoditelj ciljano prilagođavao tekst kako bi čitateljima prikazao specificirani kraj za pojedine likove, onda je sasvim jasan i razlog iz kojeg je Eva ostavljena na životu. Radi se o činjenici da je Eva, uz Toma, jedini lik u romanu koji nikome ni u kojem trenutku nije audio. S obzirom da je Tomova sudbina u ovome izdanju ostala nepromijenjena u odnosu na izvornik, Eva je bila jedini lik koji je mogao poslužiti kao oličenje dobrog koje se na koncu nagrađuje.

3.3. Čiča Tomina koliba Artura Schneidera

U prvoj polovici dvadesetoga stoljeća, osim varaždinskoga izdanja, u Hrvatskoj je izdan još jedan prijevod romana *Uncle Tom's Cabin*. Točnije, pod naslovom *Čiča Tomina koliba: Pripovijetka iz života crnaca u Sjevernoj Americi prije ukinuća robijaštva*, ovaj je prijevod u Nakladi Knjižare Mirka Breyera tiskan u dva izdanja. Oba izdanja imaju identičan tekst te se razlikuju po ilustracijama. Prvo izdanje sadrži četiri slike u boji Dragutina Šimuneka, dok je slike za drugo izdanje izradio Ljubo Babić. Također, u drugom je izdanju, kao prevoditelj naveden Artur Schneider. S obzirom da oba izdanja sadrže identičan tekst, Artur Schneider je ujedno i prevoditelj prvoga izdanja iako je njegovo ime ondje izostavljeno.

Ovo je izdanje opsežnije od varaždinskoga izdanja te obuhvaća dvadeset i pet poglavlja, u odnosu na izvornik koji sadrži četrdeset i četiri, odnosno četrdeset i pet poglavlja. U ovom je izdanju došlo do spajanja nekih poglavlja ili pak njihovog izostavljanja. No, unatoč tome treba napomenuti i da je ovaj prijevod puno sličniji izvorniku nego prethodni. Struktura fabule se ne razlikuje od fabule izvornoga teksta. Tekst je također skraćen i izostavljanjem opisa, brojnih apela upućenih čitatelju te usporednih primjera čija je svrha buđenje empatije čitatelja.

Kod prijevoda Artura Schneidera je najvećim dijelom došlo do spajanja i skraćivanja poglavlja. Naime, u pogledu na fabulu i usporedbom poglavlja s odgovarajućim poglavljima u Dukatovom prijevodu vidljivo je da kod Schneidera nedostaju radnje iz tri poglavlja (Doživljaji i nazori gospođice Ofelije, Novi doživljaji i misli gospođice Ofelije i Topsy). Dakle, radnja svih ostalih poglavlja iz Dukatovoga prijevoda, odnosno iz izvornika je obuhvaćena u dvadeset i pet poglavlja Schneiderovog prijevoda. U sljedećoj je tablici prikazan odnos poglavlja Dukatovog i Schneiderovog prijevoda (Tablica 2).

Tablica 2-Odnos poglavlja prijevoda Artura Schneidera i Zorislava Dukata

Schneider		Dukat
1. Trgovac robljem	1.	U kojem se čitatelj upoznaje s čovjekom koji se odlikuje čovjekoljubivošću
2. Robijaški brak	2.	Majka
	3.	Muž i otac
3. U čiča Tominoj kolibi	4.	Jedno veče u čiča Tominoj kolibi
4. Jedna majka u bijegu	5.	U kojem se prikazuju osjećaji žive robe kad mijenja vlasnika
5. Lov na plemenitu zvjerad	6.	Otkriće
	7.	Borba majke
6. Spas	8.	Tri jednaka
	9.	Iz kojega se vidi da je i senator čovjek
7. Čiča Tomin oproštaj	10.	Rob se odvodi
8. Još jedan bjegunac	11.	U kojem roba dolazi u nezgodno duševno raspoloženje
9. Tamni poslovi	12.	Osobit događaj u zakonitoj trgovini
10. Među kvekerima	13.	Kvekerska naseobina
11. Na putu k slobodi	17.	Kako se slobodan čovjek brani
	37.	Sloboda
12. Evangelina	14.	Evangelina
	15.	O Tominom novom gospodararu i o koječemu drugom
13. Kod novih gospodarara	15.	O Tominom novom gospodararu...
	16.	Tomina gospodarica i njezini nazori
14. Lijepo gospodarstvo	16.	Tomina gospodarica i njezini nazori
	17.	Kako se slobodan čovjek brani
15. Odluka tetke Hloje	21.	U Kentuckyju

16. Vjesnica ljubavi	22.	„Trava se suši-Cvijeće vene“
	23.	Henrique
17. Umiranje male prijateljice	24.	Zli predznaci
	25.	Pouka djeteta
	26.	Smrt
	27.	Prazan svijet
18. Nagao preokret	28.	Smrt St. Clarea
19. Novi gospodar	29.	Nezaštićeni
	30.	Tržnica za robove
20. Plantaža pamuka	30.	Tržnica za robove
	31.	Putovanje
	32.	Dolazak na plantažu
21. Plačidruge	33.	Cassy
	34.	Povijest mješanke
22. Nečista savjest	35.	Uspomene
	36.	Emelina i Cassy
23. Sablasti	38.	Pobjeda
	39.	Ratna varka
	40.	Mučenik
	42.	Istinita pripovijest o sablastima
24. Čiča Tomina smrt	41.	Mladi gospodar
	43.	Rezultati
25. Nova vremena	44.	Nova vremena

Iz prethodne je tablice vidljivo da je su pojedina izvorna poglavlja spajana u jedinstvene cjeline kao zasebna poglavlja u prijevodu Artura Schneidera. Sukladno tome poglavlje Umiranje male prijateljice obuhvaća radnju iz nekoliko poglavlja izvornika što je vidljivo na primjeru dvaju dijaloga koji se pojavljuju u oba prijevoda. Prvi je razgovor između St. Clarea i Eve u trenutku kada St Clare Evi donosi dar:

„Eva je uto polagano uzlazila uza stube na verandu. Otac ju je bio zvao, da joj preda malen dar, što ga je bio za nju donio. On je ganut ogrli i zapita:

-Draga Eva, ti se sad dobro osjećaš, zar ne?-

-Tata,- odvrati dijete, -reći ću ti nešto, što sam ti već odavna namjeravala reći-

Ona sjedne na njegovo krilo i nasloni glavu na njegove grudi. Otac je drhtao.

-Dolazi vrijeme, kad ću te zauvijek ostaviti- nastavi ona bolno.

- O, moja mila mala Eva,- reče on, a tijelo mu prožmu ledeni srsi. – Ti si tako bojažljiva i razdražljiva, nemoj se podavati takvim tmurnim mislima! Meni se čini, da si se obrano oporavila!-,

(Stowe, 1920, str. 134)

Drugi dijalog St Clare i Eva vode na samome kraju istoga poglavlja:

„Eva!- reče St. Clare nježno.

Ona ga nije čula.

-Eva,- reče on još jednom,-reci nam što vidiš?-

-Ljubav-radost-mir!- reče Eva razblažena lica i ispusti svoju mladu dušu.“

(Stowe, 1920, str. 141)

Prvi dijalog St. Clare i Eva u prijevodu Zorislava Dukata vode u poglavlju *Zli predznaci*:

„Eva potrči uza stube do oca (...) Otac je grčevito zagrl i malone zaboravi što joj je htio reći.

-Evo, drago moje dijete, tebi je bolje posljednjih dana, zar ne?

-Tata- odgovori Eva – ima nešto što sam ti već davno željela reći. Želim da ti to kažem sada, prije nego još više oslabim.

St. Clare zadrhti kad mu je Eva sjela u krilo. Ona nasloni glavu na očeve grudi i reče:

-Nema smisla, tata, da se trudite da me zadržite. Približava se vrijeme kad ću vas morati ostaviti. Odlazim da se više ne vratim!- Rekavši to, Eva zajeca.

-Ne, draga moja mala Evo- odgovori St. Clare, a glas mu je drhtao, premda je nastojao govoriti veselo- ti si malo nervozna i malodušna. Ne smiješ se prepustiti tako turobnim mislima. Gledaj, kupio sam ti ovaj mali kip.“

(Stowe, 1998, str. 176-177)

Razgovor između umiruće Eve i St. Clarea se u prijevodu Zorislava Dukata nalazi na kraju poglavlja *Smrt*:

„Evo- šapne St. Clare nježno.

Ona ga nije čula.

-O, Evo, reci nam što vidiš. Što je to?- upita otac. Vedar, blažen smiješak preleti joj licem i ona isprekidanim glasom odgovori: Oh, ljubav... radost... mir... (...)“

(Stowe, 1978, str. 300)

Dakle, iz prethodnih je primjera vidljivo da su poglavlja izvornika spajana te objedinjavana pod jednim naslovom u prijevodu Artura Schneidera.

Kako je prethodno napomenuto, u Schneiderovom prijevodu nedostaju brojni apeli i usporedbe koje je pripovjedač upućuje čitatelju kako bi se u njega pobudila empatija. Pripovjedač se u brojnim dijelovima romana izravno obraća čitatelju, što kod Schneidera u potpunosti nedostaje. Schneider je u svojem prijevodu u potpunosti izostavio i pozdrav upućen preminuloj Evi, koji se može smatrati jednim od najupečatljivijih dijelova romana, a koji se u prijevodu Zorislava Dukata nalazi u nešto skraćenom i prilagođenom obliku : *Zbogom, ljubljeno dijete, nećemo više vidjeti tvoga slatkog lica.* (Stowe, 1998)

Schneiderov se prijevod od Dukatovoga prijevoda, odnosno od izvornika, osim po opsežnosti, razlikuje i po imenima pojedinih likova. Naime, u Dukatovom su prijevodu uglavnom vjerno preuzeta imena likova, dok je Schneider za neke likove koristio imena koja više odgovaraju slavenskom govornom području, a nekima su imena minimalno izmijenjena te je nejasno radi li se o namjeri ili o tiskarskoj pogrešci. Sukladno tome su neka imena minimalno izmijenjena, dok su neka jednostavno pohrvaćena:

- tetka Hloja (tetka Kloe)
- Audy (Andy)
- Salamun (Solomun)
- Fincas (Phineas)
- Ruža (Rose)
- Mihalj (Michael).

4. KOLIBA STRICA TOMA

U prvoj polovici dvadesetoga stoljeća, u Nakladi St. Kugli u Zagrebu, izdana je sažeta verzija Čiča Tomine kolibe u obliku slikovnice. Ova je slikovnica jedinstvena u nizu prijevoda Čiča Tomine kolibe na hrvatski jezik s obzirom na naslov. Naime, jedino je u ovoj slikovnici umjesto uvriježenog naslova Čiča Tomina koliba korišten naslov Koliba strica Toma. Prema navodu iz članka Hrvatski prijevodi Čiča Tomine kolibe, ovaj je naslov *najbliži duhu hrvatskoga jezika*. S obzirom da je ova slikovnica također i *još jedna knjiga koja ne nosi godinu izdanja*, izdavanje ove slikovnice smješteno je u *razdoblje od 1916. do 1922. godine*. (Narančić Kovač i Milković, 2010, str. 211)

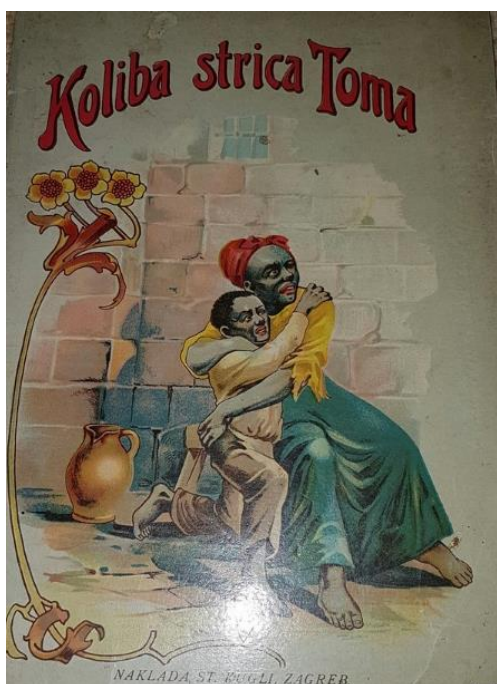
4.1. Izgled slikovnice

Kao što je prethodno navedeno, *Koliba strica Toma* je iznimno sažeta verzija Čiča Tomine kolibe, a tiskana je na *samo deset nepaginiranih stranica, od kojih je šest zauzeto slikama*. Ista se slikovnica, zajedno sa sličnim svescima (*Robinzon Kruzoe, Crvenkapica, Šeherezada*), nalazi i u knjizi *Iz bakinog pretinca*. U odnosu na zasebnu slikovnicu, jedina je razlika što je *izostavljena slika sa stražnjih korica*. (Narančić Kovač i Milković, 2010, str. 211)

Većina slika koje su tiskane u izdanju *Iz bakinog pretinca*, sadrže kratak opis onoga što prikazuju:

- *Eliza očajno trči preko ledenih santa rijeke Ohio*
- *Eva uči Toma pisati*
- *Tom spasava Evu St. Clare*
- *Eva uz Toma na ljetnikovcu na obali jezera*
- *U kolibi strica Toma.*⁸

⁸ Izvor: *Koliba strica Toma*, 1916-1922, St. Kugli, Zagreb

Slika 1-Naslovnica slikovnice *Koliba strica Toma*

Iako je priča *Koliba strica Toma* tiskana na samome početku knjige *Iz bakinog pretinca*, naslovnica knjige ipak prikazuje lik *Robinzona Kruzoa*. Tako se slika s naslovne strane samostalne slikovnice u ovome izdanju ne pojavljuje. Tome je također tako zbog onoga što je prikazano na slici. Naime, slika prikazuje majku čiji je pogled ispunjen strahom uperen prema gore, koja pri tome u zaštitničkom zagrljaju drži svojega sina (Slika 1). Ovaj se prizor pojavljuje u romanu prilikom Tominog boravka u Washingtonu.

Naime, ova su dva lika s velikom vjerojatnošću inspirirana likovima starice Hagar i njezinoga sina koji su na tržnici u Washingtonu prodani i rastavljeni. U samostalnoj je slikovnici tiskana još jedna slika na koricama koja se u knjizi *Iz bakinog pretinca* također ne pojavljuje.

4.2. Radnja i sadržaj

Izvorna radnja *Čiča Tomine kolibe* je u *Kolibi strica Toma* iznimno sažeta i skraćena te prilagođena dobi čitatelja. S obzirom na sažetost ove verzije, došlo je i do izostavljanja velikog broja likova. Sukladno tome *Koliba strica Toma* sadrži tek dvadesetak likova, pri čemu je većina navedena imenom korištenim i u izvorniku:

- posjednik Shelby,
- Tom,
- Petar,
- Mojsije,
- George Shelby,
- George Harris,
- Eliza,

- Harry,
- Haley,
- Kloja,
- Tom Locker,
- Marks,
- St. Clare,
- Eva,
- Legree,
- Cassy.

Također, iako imena nekih likova nisu navedena, ipak je jasno na koje se likove iz izvornika oni odnose (Evina majka-Marija St. Clare i St. Clareova rođakinja-Ofelija). Takav način prevođenja imena se pojavljuje u varaždinskom prijevodu, u kojem je lik Marije St. Clare naveden kao *Gospodja Clareova*. U tekstu su također spomenuta *dva pijana čovjeka* koji su i u izvorniku ostali neimenovani te Tomova kćer.

S obzirom na sažetost teksta, izvorna je radnja također skraćena. Naime, nedostaju veliki dijelovi radnje koji obuhvaćaju neke događaje u New Orleansu te putovanje, odnosno bijeg Harrisove obitelji nakon prelaska rijeke Ohio. Ovaj je dio radnje sažet u svega nekoliko redaka:

„No, Haley ne odustade od progona. On se pogodi sa dvojicom skitnica Tomom Lockerom i Marksom, da bjegunce uz dobru nagradu progone, što su ovi i učinili. No, obitelj Georga Harrisa podpomagana čovjekoljubivim Kvekerima, nakon mnogog oskudijevanja sretno prispje u Kanadu.“

(Anon., [1916-1922], str. [2])

Prilagodba teksta za mlađe čitatelje, s obzirom da se radi o slikovnici, iziskivala je neke promjene koje su narušile strukturu izvorne fabule. Također je došlo do proširivanja teksta objašnjenjima određenih pojmova te društveno-političkoga ustroja. Prema tome, ova verzija *Čiča Tomine kolibe* sadrži povijesni okvir u kojem su na početku objašnjeni društveni odnosi robovlasničkoga društvenog ustroja:

„U drugoj polovici prošloga stoljeća ukinuto je tekar robstvo u Saveznim Državama Sjeverne Amerike. Zakoni Saveznih Država dozvoljavali su američkim posjednicima, da drže, koliko hoće robova. Robovi bili su najvećim dijelom crnci, koje su iz Afrike dovažali u Ameriku, pa ih na trgovima prodavali kao stvari. Gospodar je mogao sa svojim robom činiti, što je htio: tući ga i mučiti, ako mu se prohtjelo, pače i ubiti ga. (...) Često se je događalo, da su crnci bili više puta preprodavani, pa im je sudbina bila promjenljiva.“

(Anon., [1916-1922], str. [1])

Na kraju teksta se u nekoliko rečenica nalazi opis početka Građanskoga rata u Americi i događaja koji su uslijedili nakon istoga:

„Pokret za ukinuće robstva silno se razširio u Saveznim državama. Južne države su se još dugo opirale. Porodio se rat između južnih i sjevernih država u kojem je kroz pet godina poginulo do pol milijuna ljudi. Bojna sreća bila je u prvo vrijeme sklona južnim državama, ali je pravedna stvar sjevernih država konačno nadvladala. Robstvo bje dokinuto, a Savezne države umnožase se za dva dana milijune slobodnih crnih građana. Plemeniti predsjednik Lincoln, gorljivi zagovornik slobode crnaca, bje godine 1805 umoren, ali ovo zločinstvo nije moglo ustaviti krvlju izvođeno oslobodjenje crnaca.“

(Anon., [1916-1922], str. [5])

Kronologija radnje u slikovnici nije izmijenjena u odnosu na izvorni tekst, ali je došlo do nekoliko promjena u samoj strukturi fabule od kojih neke podsjećaju na promjene u izdanju *Čiča Tomina koliba ili crn i biel*. Jedna od tih promjena je početak same priče u kojem se prvenstveno opisuju Shelbyjevi robovi i njihovi odnosi, dok se uvod u svim ostalim izdanjima odnosi na razgovor između Shelbyja i Haleyja.

Sljedeća je promjena vrlo slična onoj koja se dogodila i u izdanju romana *Čiča Tomina koliba ili crn i biel*, a odnosi se na Haleyja. U slikovnici, kao i u varaždinskom prijevodu romana Haley ne otkupljuje Toma i Harryja za gotovinu, već je on jedan od Shelbyjevih vjerovnika:

"No, dogodi se nešto, što je donijelo tešku žalost u kolibu strica Toma. Gospodin Shelby bio je mnogo dužan. Njegovi vjerovnici zahtijevahu izplatu duga, a jer on nije imao gotovih novaca, ponudio je vjerovniku da si izabere dva njegova crnca. Haley-tako se je zvao Shelbyjev vjerovnik, - odabere jakog Toma i Elizinog sinčića.“

(Anon., [1916-1922], str. [1])

Iz prethodnog ulomka, osim promjene koja se odnosi na Haleya, vidljiva je i minimalna promjena Shelbyjevoga karaktera. Naime, u slikovnici Shelby umjesto gotovine Haleyu nudi da izabere njegova *dva crnca*, što je jedinstvena promjena koja se pojavljuje samo u slikovnici.

Još jedna promjena koja je jedinstvena za ovaj tekst se odnosi na Georgea Harrisa, o kojem je u slikovnici navedeno kako je i on *znao doći u kolibu strica Toma*. Naime, Harrisov bijeg ovdje nije uzrokovan okrutnošću njegovoga gospodara. U ovome tekstu George Harris započinje bijeg u Kanadu Elizinom inicijativom:

„(...) Eliza odluči da će uzeti sobom Harryja te s njim i Harrisom pobjeći (...) Još iste noći uzme Harris Elizu i Harryja i odveze se potajno put Kanade.“

(Anon., [1916-1922], str. [1])

Unatoč zajedničkom bijegu obitelji, u slikovnici nije izostavljen Elizin očajnički čin prelaska preko zaleđene rijeke:

„Napokon stignuše bjegunce u jednoj gostionici na rijeci Ohio. Crnci upozoriše svojim kričom još za vremena bjegunce, pa je tako Harrisu pošlo za rukom, da se sakrije, a Eliza se ovaži na očajan korak, da će preko smrznutog Ohija s djetetom na drugu obalu.“

(Anon., [1916-1922], str. [2])

Daljnji dio teksta, od Tominog odlaska do dolaska u New Orleans, je većim dijelom nepromijenjen u smislu radnje. Ovi su dijelovi radnje ukratko, ali dosljedno opisani. Radnja koja se odvija nakon Tomovog dolaska u New Orleans je izmijenjena u nekoliko dijelova. Do prve je promjene došlo kod Tomovog pisanja pisma obitelji. U Dukatovom prijevodu Tomo namjerava napisati pismo obitelji, ali nije dovoljno vješt u pisanju. Kada je Eva to vidjela, ona govori Tomi kako bi mu rado pomogla, *ali je sva slova zaboravila*. Na koncu je St. Clare taj koji je napisao pismo. Za razliku od toga, u slikovnici Eva podučava Toma pisanju te on sam piše pismo:

„Kad je bilo vrijeme počinka podučavala je Eva svoga prijatelja Toma u pisanju i naučila ga bolje čitati. Tri godine nakon boravka u kući St. Clarea napisao je Tom svojim krupnim rukopisom pismo ženi Kloji u Kentucky.“

(Anon., [1916-1922], str. [3])

Do daljnjih je izmjena došlo u pogledu Evinog obolijevanja. U slikovnici se Eva razboljela nakon povratka iz vile na jezeru. Ovdje Tom također brine o Evi, a najveća je promjena u odnosu na izvorni tekst Evina smrt. U slikovnici, kao i u varaždinskom prijevodu, Evina se smrt uopće ne spominje, ali se spominje njezino obolijevanje:

„Sljedeće zime povratila se obitelj St. Clare u New-Orleans. Na jednoč oboli mala Eva. Njezina je bolest bila opasna. Opet je Tom najvećom ljubavi njegovao malu miss Evu. On joj je pružao lijekove, donášao hranu u postelju i kad je bolest bila u najopasnijem razvoju, nije se maknuo od male miss, dok bolest nije krenula na bolje.“

(Anon., [1916-1922], str. [3])

Kako je već prethodno spomenuto, Ofelija se u slikovnici spominje samo kao *neka rođakinja St. Clareova*, a njezina je uloga isto kao i u varaždinskom prijevodu, uopće nebitna. Naime, Eva je ta koja od svojega oca traži da oslobodi Toma, a St. Clare je *opet njezinu molbu uslišao i odlučio prvom prilikom, dok Tomu nadje valjanog zamjenika, svomu vjernomu Tomu pokloniti slobodu*. No, do toga ne dolazi, jer St. Clare i ovdje odlazi u *kavanu* u kojoj su se *dva pijana čovjeka* potukla te se *jedan od njih obori na njega i zadade mu nožem više rana u prsi*. Na koncu St. Clare umire, a njegova žena *odluči povući se k rodu u Vermont*. St. Clareova je žena zajedno s imanjem prodala i sve robove.

Tomovo se robovanje nastavlja kod Legreea čija je prijetnja Tomu preuzeta iz izvornika, samo u nešto izmijenjenom obliku:

„„Eto““-rekne on držeći pred Tomom svoju stisnutu težku, veliku pijest, -„vidiš li ovu pijest? Takni se je“ nastavi spustivši ju na Tomovu ruku; „pogledaj ove kosti, no, ja ti velim, da je ova pijest od udaranja crnaca postala kao željezo tvrda. Ja još nisam vidio crnca, koga nebih jednim jedinim udarcem oborio“.“

(Anon., [1916-1922], str. [4])

Događaji na Legreeovoj plantaži su, u nešto izmijenjenom obliku u odnosu na izvornik, prepričani. Naime, u slikovnici Tom pomaže *onoj svojoj braći, koja bi iznemogla*, dok u ostalim prijevodima, Tomo pomaže isključivo ženama. Također se spominje Cassyina namjera da ubije Legreeja, od čega ju Tom odvraća.

Cassy se u nekoliko navrata obraća Tomu jer je u njemu prepoznala *skroz plemenitog čovjeka*. Povjerila je Tomu i svoju namjeru o bijegu s Emelinom. Emelina se u slikovnici samo spominje kao Cassyina suputnica u bijegu. Također, iako Cassy u razgovoru s Tomom govori o svojoj kćeri Elizi kao i u varaždinskom prijevodu, u slikovnici joj Tom ne daje nikakve informacije o njoj. Nakon bijega Cassy i Emelina također susreću mladog Shelbyja, ali ni ovdje Cassy ne saznaje ništa o Elizi. Njihov se susret događa tek u Kentuckyju: *U Kentuckyju se našla i Cassy, koja je u Elizi, kad je došla u posjete onamo, upoznala svoju izgublenu kćer*. (Anon., [1916-1922])

U ulomku koji opisuje Cassyin bijeg, iznesen je jedan detalj koji se pojavljuje još samo u varaždinskom prijevodu, a odnosi se na tavan Legreeove kuće. Naime, njegov strah od tavana, odnosno sablasti, objašnjen je njegovim okrutnim činom:

„Tek noću kad bi se napio, bojao se sablasti. Na tavanu svojega dvora zadavio je nekoć robinju. Poslie mu se često činilo, da čuje stenjanje s tavana i vazda se klonio toga mjesta.“

(Anon., [1916-1922], str. [5])

U varaždinskom je prijevodu korišteno slično objašnjenje:

„I sam Legree, koji je kao svi bezbožni ljudi bijaše vrlo praznovjeran, najviše se plašio toga tavana i njegovih sablasti te mu se nikad približio nije a isto tako branio je to i drugim. Osobito ga hvatao strah od onda, kada je na taj tavan dao zatvoriti neku staru Cricu te iste nestalo a nitko nije znao, kuda i kamo.“

(Anon., [1916-1922], str. [5])

Nakon bijega dviju ropkinja Legree postupa kao i u svim ostalim verzijama kaznivši Toma. Teško ozlijeđeni Tom se danima borio sa smrću te u trenutku kada se već prepustio svojoj sudbini, pojavljuje se spas u liku Geogrgea Shelbyja: *Više dana*

borio se sa smrću. Već je mislio, da mu nema spasa. No gle, nekoga dana dodje iznenada na Legreeovo imanje George Shelby, koji odkupi Toma. (Anon., [1916-1922])

Slikovnica *Koliba strica Toma* jedina je verzija *Čiča Tomine kolibe* u kojoj se Tom vraća u svoju kolibu i u kojoj je on svoje *zadnje dane proživio u krugu svoje obitelji.* (Anon., [1916-1922])

Još jedna jedinstvena izmjena je odnos Georgea Shelbyja i Eve St. Clare. Iako se i u varaždinskom izdanju Eva udaje (*za muža jednakoga mišljenja*), u slikovnici se ona udaje za Georgea Shelbyja:

„Čuvši od Toma mnogo lijepa o Evi St. Clare, koja je bila već odraslom djevojkom, podje George u Vermont da izprosi Evu. Spasitelj čestitoga Toma bje dobro primljen. Eva ga je zavoljela pa se vjenčala sa Georgeom Shelbyjem.“

(Anon., [1916-1922], str. [5])

Unatoč brojnim sličnostima teksta slikovnice *Koliba strica Toma* i varaždinskog prijevoda *Čiča Tomina koliba ili crn i biel*, mala je vjerojatnost da je varaždinski prijevod korišten kao predložak za slikovnicu. No, postoji mogućnost da je varaždinski prijevod korišten zajedno s izvornim tekstom, ili je autoru/prevoditelju teksta slikovnice bio poznat sadržaj varaždinskoga prijevoda te je rješenja primijenjena u varaždinskom prijevodu u svrhu skraćivanja i prilagodbe smatrao odgovarajućima i za tekst slikovnice.

5. ČIČA TOMINA KOLIBA-KLASIK U STRIPU

U drugoj polovici dvadesetoga stoljeća, u seriji *Klasici u stripu* naklade Stvarnost, u Zagrebu je 1984. godine izdan je strip pod naslovom *Čiča Tomina koliba*. Kao prevoditelj je navedena Vjera Vlastelica, a ilustrator je Nikola Mitrović. U članku *Hrvatski prijevodi Čiča Tomine kolibe* ova je publikacija navedena kao prilagodba izvornoga romana na hrvatskom jeziku. Sukladno tome u zaključku članka je navedeno kako je Vjera Vlastelica tekst *skratila za strip*. (Narančić Kovač i Milković, 2010, str. 214)

Takva je formulacija prilično neprikladna za ovaj strip. Naime, ovaj je strip prijevod stripa koji je još 1952. godine izdan u Sjedinjenim Američkim Državama u nizu *Classics Illustrated*.

5.1. Sadržaj i radnja

Uvodni ulomak/sličica u stripu sadrži kratku uvodu riječ koja čitatelja, pomalo pjesnički, uvodi u odnose koji su vladali u robovlasničkom sustavu Amerike:

„Zapisujemo ovu istinitu pripovijest kako bi svim ljudima poručila da su „Jednaki, da su obdareni određenim pravima, kao što su život sloboda i traženje sreće...”“

Život... sloboda... traženje sreće... pa ipak je ropstvo raslo i cvjetalo u tek rođenoj Americi. U južnim državama neki su vlasnici robova bili nemilosrdni, drugi blagi, ali što je s dušom tamnopuslog čovjeka koja nije bila slobodna, nije pripadala njemu? Što je crncem kojeg si mogao unovčiti za zlato... kao tog hladnog dana u veljači...”“

(Stowe, 1984., str. 5)

Radnja stripa, dakle, započinje u veljači te, kao i u izvorniku, u Kentuckyju raspravom Haleyja i gospodina Shelbyja u *raskošno namještenoj sobi za primanje*. Haley je ovdje predstavljen kao isključivo loša osoba, što je potkrijepljeno njegovim mišljenjem o robovima: *Robovi uopće nisu ljudi. Ja ih kupujem i prodajem kao stoku*. Takva se Haleyeva izjava ne pojavljuje niti u jednoj drugoj publikaciji osim u stripu. Haley iz *sobe za primanje* primjećuje Toma, a kasnije maloga Harryja te

unatoč Shelbyjevom negodovanju, Haley ga stavlja pred gotov čin pruživši mu novac i isprave. (Stowe, 1984, str. 5-6)

Njihov je razgovor je čula Eliza. U isto je vrijeme Chloe, u Tomovoj kolibi pripremala večeru dok se Tom sa svojom djecom igrao vani, što je još jedna novina koja se pojavljuje samo u stripu. Tijekom večere, u kolibu dolazi Eliza koja nazočnima govori što je čula te najavljuje svoj bijeg: *Bježim! Gospodar je prodao mojeg Harryja, a i tebe, Tom. Najbolje bi bilo da učiniš isto što i ja!* (Stowe, 1984, str. 7)

Naravno, Tom odbija odlazak. Otkriće Elizinog bijega i potraga za njom se odvija kao u romanu. Razlika u odnosu na roman je Elizin prelazak preko rijeke. Naime, u stripu Eliza Ohio prelazi na splavi. U jednom trenutku mali Harry pada u vodu, a ona ga spašava skočivši za njim. Haley se za pomoć obraća *prijatelju, poznatom lovcu na robove*. (Stowe, 1984, str. 11)

Priča se nastavlja Tominim odlaskom s Haleyjem te ukrcavanjem na brod. Pod palubom broda Tom tješi ostale robove. Haley je Tomu skinuo okove, što, kao i prethodni događaji, odgovara radnji romana. Također je vjerno preuzet pad male Eve s broda u vodu, nakon čega ju Tom spašava. No, s obzirom da je ovaj događaj prvi susret Eve i Toma, Eva je želju da njezin otac kupi Toma uslijedila tek nakon toga. St. Clare se opirao tome s obrazloženjem da *već sad imaju dovoljno ruku na plantaži*. Sukladno tome, u radnju je dodano još jedno Tomovo junačko djelo. Kada se brod zaustavio, Tom je pomagao radnicima pri utovaru drva, a jedan je dječak s broda pao u vodu. Ponovno je Tom taj koji spašava dijete, a St. Clare nakon toga kupuje Toma. (Stowe, 1984, str. 15)

Ovakav je redoslijed događaja poprilično neobičan i ne odgovara tijeku radnje u romanu. No, spašavanje dječaka je prikladno rješenje koje dopušta daljnji razvoj radnje sukladno fabuli romana, odnosno izvornom tekstu.

Nakon događaja na brodu opisana je epizoda o Elizinom bijegu. Njezin je bijeg u stripu izmijenjen u odnosu na sve ostale verzije. Kako je već prethodno spomenuto, Eliza je rijeku prešla na splavi, a splavar je dobio ulogu gospodina Symmesa i senatora Birda. Splavar Elizi pruža utočište te ju s nekoliko prijatelja vodi u slobodu. Dodatna je velika promjena izostavljanje Georgea. Naime, Elizin se muž u stripu uopće ne spominje, što je bitno skratilo opis Elizina bijega.

Događaji na St. Clareovom imanju se ne razlikuju bitno od istog dijela u romanu. Jedna od razlika je odnos Toma i Topsy. U stripu Tom poučava Topsy, dok u romanu tu ulogu isključivo zauzima gospođica Ofelija. Još jedna razlika u odnosu na roman je izostavljanje odlaska u vilu na jezeru. Ostanak na St. Clareovom imanju znači da se Eva ondje i razboljela te umrla.

Nakon Evine smrti, St. Clare odlazi u gostionu gdje ga smrtno ranjava pijani čovjek, a Tomova se sudbina ponovno mijenja *kao da je sam Vrag planirao događaje*. Zajedno s drugim robovima, Tom je odveden na tržnicu u Washingtonu gdje ga kupuje Legree koji je bio *jedan od najbogatijih robovlasnika toga kraja, osim toga i loš čovjek*. (Stowe, 1984, str. 31-33)

Nakon što je Tom prodan i odveden na Legreeovu plantažu, u stripu je prikazan ulomak koji opisuje događaje na Shelbyjevoj plantaži u trenutku kada je ondje dostavljeno pismo gospođice Ofelije u kojem piše *da su Toma prodali nekom okrutnom gospodaru*. Nakon što je Chloe to saznala, ona iznosi Shelbyju prijedlog da i sama doprinese Tomovom otkupu:

„Kad je Chloe saznala, što se Tomu dogodilo, pošla je do gospodara Shelbyja... - Otkad sam čula da u blizini otvaraju pekaru neprestano razmišljam kako bih došla do novca!

-Slastičarnicu?

-Traže nekoga tko bi pekao kolače i pite. Kad biste me pustili da radim, mogla bih skupiti novac za Tomovu otkupninu!

-To nije loša ideja Chloe!!!“

(Stowe, 1984, str. 35)

Prethodni se razgovor nalazi i u izvorniku, kao i u Dukatovom i Schneiderovom prijevodu, ali se odvija između tetke Kloe i gospođe Shelby.

Tomov boravak na Legreeovoj plantaži u stripu vjerno prati tijekom događaja u romanu, a izmjene su neznatne. Jedna od takvih izmjena je trenutak kada Tom pomaže Emelini. U romanu Tomo Emelini pomaže na polju tijekom berbe stavljajući dio pamuka koji je ubrao u njezinu košaru, dok u stripu Tom Emelini pomaže netom prije vaganja:

„Jednoga dana kod vaganja nakon berbe pamuka...

-Lakše je za pola kilograma. Neće biti dobro!

-Ubit će me, čiča Tome, nisam mogla više nabrati!
-Ne brini Emelina, uzmi od mene. Ja imam previše!
-Oh, kako si dobar, čiča Tome!“

(Stowe, 1984, str. 36)

Nakon što Tom pomaže Emelini, Legree naređuje Simbu i Quambu da ga kazne, što oni i čine. Uvečer istoga dana Emelina i Cassy dolaze pomoći Tomu pri čemu mu najavljuju namjeru o bijegu i pozivaju ga da pođe s njima. Tom to sutradan odbija s obrazloženjem da je *prestar za bijeg*. Također obećava da će čuvati njihovu tajnu. Iste večeri Emelina i Cassy započinju svoj bijeg. U radnji koja opisuje njihov bijeg došlo je do nekoliko promjena. Emelina i Cassy su na tavanu provele tek jedan dan, a Legree je svjedočio njihovom bijegu:

„Legree nije mogao zaspati od ljutnje i pića...
-Znam to je planirao njihov bijeg. Stari nitkov Tom! On zna gdje su, dovedite ga!
Prije nego što su Sambo i Quimbo krenuli po toma, snažan vjetar je uz tresak zalupio ulazna vrata...
-Duhovi! Vratili su se!
-Duhovi!
-Vrata! Valjda su se sama otvorila!
Legree se ničega u životu nije bojao više nego duhova...
-Ne! Nemojte ih pustiti da me šćepaju! Ne!
S druge strane vrata hihotala su se dva duha...“

(Stowe, 1984, str. 42-43)

Duhovi spomenuti u prethodnom ulomku odnose se na Emelinu i Cassy koje su, prerusene u duhove, prošle kraj Legreea.

Nakon bijega dvaju žena Legree je svoj bijes iskalio na Tomu. U trenutku kada Legree odlazi od Toma, na plantažu dolazi George Shelby kako bi otkupio Toma. Na koncu Tom umire u Georgeovim rukama. Nakon povratka u Kentucky George Shelby oslobađa svoje robove.

Zadnja stranica stripa sadrži nekoliko napomena o Harriet Beecher-Stowe i njezinoj borbi protiv ropstva.

5.2. Likovi

U pogledu na imena likova, u stripu *Čiča Tomina koliba* najvjernije su preuzeta. Sve prethodne publikacije *Čiča Tomine kolibe* na hrvatskom jeziku

većinom koriste pohrvaćene oblike imena, dok su u stripu uglavnom preuzeta u izvornom obliku (Shelby, Haley, Chloe, Mose, Pete, Cassy...), što ukazuje na promjene u načinu prevođenja imena u odnosu na ostale prijevode koji su znatno stariji od stripa. Strip sadrži dvadesetak imenovanih likova, od kojih su samo dva imena neznatno izmijenjena (Ofelija i Eliza).

U stripu se također koristi ime Tom, za razliku od većine hrvatskih prijevoda. Naime, ovakav oblik imena je, osim u stripu, korišten samo u slikovnici *Koliba strica Toma*. U obje navedene publikacije je ime preuzeto u izvornom obliku, dok je u ostalim prijevodima korišten hrvatski nadimak-Tomo.

Uzme li se u obzir vrsta medija, nije začuđujuće što je u stripu došlo do izostavljanja nekih likova. Kao što je spomenuto u prethodnom ulomku, jedan od likova koji su izostavljeni je George Harris. Osim Georgea, postoji još velik broj likova koji se ne spominju, što je uzrokovano izostavljanjem brojnih dijelova radnje koji se udaljavaju od središnjih likova romana. Iako takav postupak nije narušio tijek glavne radnje, svojevrsno je sterilizirao likove i lišio ih njihovih karaktera.

5.3. Hrvatsko i američko izdanje

Kao što je već spomenuto, strip *Čiča Tomina koliba* nije izvorno hrvatska adaptacija originalnog/izvornog romana, već prijevod američkog stripa *Uncle Tom's cabin* koji je objavljen u nizu *Classics Illustrated*. No, upitno je radi li se kod stripa *Čiča Tomina koliba* o izravnom prijevodu stripa s engleskoga jezika ili pak prijevodu s njemačkog jezika. Uzrok tom problemu je izdanje istoga stripa, samo s tekstom na njemačkom jeziku, u Njemačkoj 1957. u nizu *Illustrierte Klassiker*. Njemačko izdanje koristi ilustracije američkoga stripa te je razlika samo u jeziku. Isti je tekst u hrvatskom izdanju stripa preveden i nešto izmijenjen u pogledu na radnju. Stoga je točan navod da je Vjera Vlastelica prevela tekst i prilagodila ga za hrvatsko izdanje stripa, samo što se u ovom slučaju kod izvornoga teksta radio o tekstu stripa, a ne romanu. Dodatna razlika u odnosu na američko i njemačko izdanje su ilustracije, koje su u hrvatskom stripu autorsko djelo.

Na mrežnoj stranici *The English Collection*⁹ dostupan je skenirani američki strip, što omogućuje usporedbu američkog i hrvatskog izdanja.

Kao što je već spomenuto, hrvatsko izdanje stripa koristi tekst američkoga stripa kao osnovu. Upravo je to vidljivo već na početku stripa u razgovoru između gospodina Shelbyja i Haleyja u kojem Haley navodi kako *robovi nisu ljudi* te da ih on *kupuje i prodaje kao stoku*, što je prijevod Haleyjeve izjave iz američkoga stripa:

„*Don't let selling slaves bother you, Shelby. Slaves ain't people. I buy 'em up and sell 'em, just like cattle.*“¹⁰

Cjelokupan se tekst na prvi pogled može smatrati potpunim hrvatskim prijevodom stripa. No, detaljnijom usporedbom, vidljivo je nekoliko razlika do kojih je dijelom došlo i zbog pogrešnog rasporeda događaja. Primjerice, prethodno navedeni junački čin čiča Tome u kojem on spašava dječaka koji je pao u vodu. Taj se događaj ne pojavljuje u izvornome stripu, a bio je neophodan jer je Tomino i Evino upoznavanje uslijedilo tek nakon što je Tom nju spasio iz vode. Takav je raspored događaja narušio izvorni tijek radnje te je drugo spašavanje bilo intervencija pomoću koje je ispravljena pogreška.

5.3.1. Klasik u cenzuri

Iako su prethodno navedene izmjene poprilično očigledne s obzirom da se radi o klasiku svjetske književnosti, do izmjena je došlo i na manje primjetnoj razini. Naime, vjerski spektar unutar radnje je pao pod svojevrsnu cenzuru. U pogledu na društveno-političko okruženje u kojem je hrvatski strip *Čiča Tomina koliba* objavljen, ova činjenica nije začuđujuća.

Prva izmjena u kojoj je izostavljena vjerska tematika nalazi se na samome početku hrvatskoga stripa. U američkom stripu čiča Tomo na zahtjev djece s kojom se u tom trenutku igrao, pjeva stihove *crnačke* vjerske pjesme: *Oh, I'm goin' to glory, won't you come along with me*, dok u hrvatskom izdanju taj dio nedostaje.

⁹ <http://www.engelsklenker.com/uncletom.htm>

¹⁰ <http://www.engelsklenker.com/uncletom.htm>

Tijekom Tomovog putovanja na brodu, pod palubom on u oba izdanja pjeva pjesmu kako bi *ulio samopouzdanje svojim prijateljima*. Razlika je u tome što je u hrvatskom stripu samo navedeno da je Tom pjevao, dok je u američkom stripu napisan i tekst pjesme, kod koje se ponovno radi o vjerskoj pjesmi. (Stowe, 1984)

Za vrijeme Tomovog boravka kod St. Clarea, dok je poučavao Topsy, čitao joj je iz Biblije. Ova je činjenica prikazana u oba izdanja, ali je u hrvatskom izdanju riječ *Lord* prevedena kao *svećenik*, a ne kao *Gospodar/Gospodin*. Tako je došlo do pogrešnog prijevoda: ... *i svećenik je poslao na zemlju deset zapovijedi*. (Stowe, 1984)

U razdoblju Evinog bolovanja, u američkom je stripu prikazano kako robovi kleče i mole se za njezino ozdravljenje, dok u hrvatskom izdanju robovi na koljenima samo izjavljuju svoju želju: *Kad bi naša mala Eva barem preživjela*. (Stowe, 1984)

U trenutcima u kojima umirući Tom razgovara s Georgeom, Tom u američkom stripu Georgeu govori: *The Lord's bought me and is goin' to take me home*¹¹ (*Gospodin me kupio i sada će me odvesti kući*). U hrvatskom je izdanju stripa ovaj dio razgovora izostavljen.

Na samome početku stripa, prije uvodne riječi, odnosno na početku uvoda u hrvatskom je izdanju upotrijebljen citat nepoznatoga izvora:

„Zapisujemo ovu istinitu pripovijest kako bi svim ljudima poručila da su „Jednaki, da su obdareni određenim pravima, kao što su život, sloboda i traženje sreće.““

(Stowe, 1984, str. 5)

U američkom izdanju stripa je kao izvor istoga citata (na engleskom jeziku) navedena *Deklaracija o neovisnosti*. Razlog izostavljanja izvora u hrvatskom izdanju, vjerojatno se temelji na činjenici da je u razdoblju izdavanja stripa, američka kultura smatrana lošom i uopće izopačenom, a *Deklaracija o neovisnosti*, kao temelj kapitalističke kulture u Sjedinjenim Američkim Državama, nije se ni u kojem slučaju mogla spominjati kao dokument koji obećava ravnopravnost koju, samo u drugom obliku, obećava i socijalizam.

¹¹ <http://www.engelsklenker.com/uncletom.htm>

5.4. Vizualna prilagodba stripa

Kao što je prethodno spomenuto, slike hrvatskoga izdanja stripa su nove ilustracije koje je izradio Nikola Mitrović. Vizualne razlike između hrvatskog i američkog izdanja stripa očituju se na nekoliko razina. Prva i najupečatljivija razlika između ilustracija dvaju izdanja je boja. Dok je američko izdanje stripa izdano s ilustracijama u boji (Slika 2), u hrvatskom je izdanju jedino naslovna stranica u boji, dok su sve ostale ilustracije crno-bijele (Slika 3).

Slika 2-Stranica iz američkog izdanja stripa *Uncle Tom's Cabin*

Slika 3-Stranica iz hrvatskog izdanja stripa *Čiča Tomina koliba*

Dodatna razlika između ova dva izdanja je sam stil, a ujedno i način prikazivanja likova. Dok su u američkom izdanju prikazi nekih likova bliži karikaturi nego li realnom izgledu jedne osobe, stil crtanja korišten u hrvatskom izdanju je iznimno realističan. Ta je razlika očita usporede li se prikazi istoga lika iz američkog i hrvatskog izdanja (Slika 5 i 6).

Slika 4-Topsy u američkom izdanju stripa

Slika 5-Topsy u hrvatskom izdanju stripa

Iako su prethodno navedene vizualne razlike očite, zanimljiva je i činjenica da se ova dva izdanja ne podudaraju s obzirom na određene prikaze radnje. Naime, u stripovima su dva ista događaja prikazana na različite načine (Slika 6 i 7).

Slika 6-Evina smrt u američkom izdanju

Slika 7-Evina smrt u hrvatskom izdanju

Iz prethodne je dvije slike vidljivo na koji su način sadržaji slika u hrvatskom izdanju stripa prilagođeni. Naime, dok se u američkom izdanju Evi ukazuju anđeli, u hrvatskom je izdanju prikazana samo Eva s pogledom prema gore. S obzirom da je hrvatski strip izdan u razdoblju u kojem je Hrvatska bila socijalistička Republika,

vizualna cenzura u ovakvom obliku nije začuđujuća. U hrvatskom su izdanju također promijenjene i Evine posljednje riječi. Naime, dok u američkom izdanju Eva govori ocu kako *anđeli dolaze po nju*¹², u hrvatskom izdanju Eva govori: *Dolaze bijele golubice... da me... odvedu!*¹³ S obzirom da američki strip obiluje prikazima koji su religijski nadahnuti, činjenica da su u hrvatskom izdanju korištene posve nove ilustracije nije začuđujuće. Uzevši u obzir da je riječ o mediju koji je prvenstveno namijenjen mlađim čitateljima, tiskanje izdanja s izvornim ilustracijama moglo se shvatiti kao pokušaj *trovanja* socijalističke mladeži *neprihvatljivim* svjetonazorima, točnije vjerom.

¹² Stowe, *Uncle Tom's Cabin-Classics Illustrated*, 1952

¹³ Stowe, *Čiča Tomina koliba-Klasici u stripu*, 1984

6. ZAKLJUČAK

Romanu *Uncle Tom's Cabin* u Sjedinjenim Američkim Državama pripisuje se velika važnost s obzirom da se objavljivanje ovoga romana smatra svojevrsnim uvodom u američki Građanski rat.

Iako taj roman u Hrvatskoj nije uzrokovao sukobe, popularnost *Čiča Tomine kolibe* u Hrvatskoj je neupitna. Na to ukazuje činjenica da je u Hrvatskoj objavljeno nekoliko različitih verzija romana, a uz to i slikovnica te strip.

Tri hrvatska prijevoda romana *Čiča Tomina koliba* međusobno se uglavnom razlikuju prema opsežnosti. Prijevod Zorislava Dukata je najopsežniji prijevod američkoga izdanja, a prijevod Artura Schneidera još sažetiji prijevod istoga. Od navedena dva prijevoda bitno se razlikuje izdanje romana iz Varaždina *Čiča Tomina koliba ili crn i biel* koje se može smatrati svojevrsnom hrvatskom verzijom romana. Naime, izmjene koje je H. D. unio u prijevod jedinstvene su u odnosu na ostale prijevode romana.

Slikovnica *Koliba Strica Toma* također je jedinstveno izdanje. Naime, izmjene sadržaja ukazuju na intervenciju prevoditelja u svrhu prilagodbe za mlađi uzrast. Prema tome se i ova slikovnica može smatrati još jednom verzijom *Čiča Tomine kolibe*.

Hrvatsko izdanje stripa *Čiča Tomina koliba*, iako se radi o prijevodu američkoga stripa, sadrži promjene do kojih je došlo na osnovu društveno-političkih okolnosti u vrijeme izdavanja. No, te su promjene bile neophodne za objavljivanje stripa u Hrvatskoj. Zahvaljujući takvoj prilagodbi stripa, Hrvatska je književnost obogaćena za još jednu verziju *Čiča Tomine kolibe*.

S obzirom na analize hrvatskih publikacija, moguće je zaključiti da su povijesno-političke okolnosti u kojima su pojedina hrvatska izdanja *Čiča Tomine kolibe* izdavana uzrokovale stvaranje jedinstvenih inačica toga djela koje sadrže specifične izmjene u odnosu na izvornik. Također se navedena hrvatska izdanja mogu smatrati i izvanrednim primjerima utjecaja društvenih nazora (kako stvarnih, tako i nametnutih) na različite verzije prijevoda nekoga djela.

Na koncu je neophodno napomenuti da hrvatski čitatelji, u više od sto pedeset godina od izdanja američkoga izvornika, nisu imali priliku čitati potpuni prijevod *Čiča Tomine kolibe* na hrvatskome jeziku.

LITERATURA

1. Anon. (prema H. Beecher-Stowe) (1916/1922), *Iz bakinog pretinca*, Zagreb: Naklada St. Kugli
2. Beecher-Stowe, H. (1978), *Čiča Tomina koliba*, Zagreb: Mladost
3. Beecher-Stowe, H. (1987), *Čiča Tomina koliba*, Zagreb: Stvarnost
4. Beecher-Stowe, H. (1994), *Čiča Tomina koliba*. Zagreb: Mosta
5. Beecher-Stowe, H. [1916], *Čiča Tomina koliba: Pripovijetka iz života crnaca u Sjevernoj Americi prije ukinuća robijaštva. Sa 4 slika u bojama Dragutina Šimuneka*. Zagreb: Naklada Knjižare Mirka Breyera
6. Beecher-Stowe, H.[1920], *Čiča Tomina koliba: Pripovijetka iz života crnaca u Sjevernoj Americi prije ukinuća robijaštva. Preveo Dr. Artur Schneider. Sa slikama Ljube Babića*. Zagreb: Naklada Knjižare Mirka Breyera
7. *Biblija* (1999). Zagreb: Kršćanska sadašnjost
8. H. D. (prema H. Beecher-Stowe) [1900], *Čiča Tomina koliba ili crn i bel: Slike iz života sjevero američkih robova*. Varaždin: Tisak i naklada J. B. Stiflera
9. Narančić, S. i Milković, I. (2010), *Društvo i jezik: višejezičnost i višekulturalnost*, Zagreb, (str. 202-217)
10. Pokorn, Nike K. (2014), *Post-Socijalist Translation Practices*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company
11. The Englishcollection (<http://www.engelsklenker.com/uncletom.htm>)
12. *Uncle Tom's Cabin* (<https://www.gutenberg.org/files/203/203-h/203-h.htm>)

IZVORI SLIKA

Slika 1:

<https://www.aukcije.hr/pics/326/3265137/20170107233152412518.jpg.768x0px.jpg>

Slika 2: <http://engelsklenker.com/uncletomscabin/CI015-004.jpg>

Slika 3: Harriet Beecher-Stowe (1987), *Čiča Tomina koliba (Klasici u stripu)*, str. 3

Slika 4: <http://engelsklenker.com/uncletomscabin/CI015-025.jpg> (isječak stranice)

Slika 5: Harriet Beecher-Stowe (1987), *Čiča Tomina koliba (Klasici u stripu)*, str. 23

Slika 6: <http://engelsklenker.com/uncletomscabin/CI015-031.jpg> (isječak stranice)

Slika 7: Harriet Beecher-Stowe (1987), *Čiča Tomina koliba (Klasici u stripu)*, str. 29

Kratka biografska bilješka

OSOBNI PODACI:

Ime i prezime: Marijana Bogdanović

Datum rođenja: 17. svibnja, 1992.

Mjesto rođenja: Nova Gradiška

e-mail:

OBRAZOVANJE:

- 1999. – 2007. Osnovna škola Okučani
- 2007. – 2011. Srednja škola Novska, smjer- ekonomist
- 2011. – 2016. Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet, Odsjek u Petrinji,

modul odgojne znanosti

Izjava o samostalnoj izradi rada

Ja, MARIJANA BOGDANOVIĆ, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Vlastoručni potpis